

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**RODINNÉ A OSOBNÍ VZPOMÍNKY PLZEŇSKÉ MĚŠŤANKY
LUISY PERNEROVÉ-ZYKMUNDOVÉ JAKO ÚTĚCHA V TÍŽIVÝCH
ČASECH**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Soňa Martinovská

Studijní obor: Historie – Archivnictví

Ročník: III.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Ve Skomelně 26. července 2012

.....

Anotace

Bakalářská práce „Rodinné a osobní vzpomínky plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové jako útěcha v tíživých časech“ má za cíl přiblížit problematiku osobních pramenů ve spojitosti s městským prostředím. Stanovené téma je přiblíženo na základě tří knih vzpomínek uložených v pozůstalosti poslední příslušnice plzeňského zvonařského rodu Pernerů. Vzpomínky se zaměřují na osobní prožitky autorky, historii rodiny i události spojené s vývojem města s důrazem na dobu 19. století. V první kapitole jsou nastíněny dějiny Plzně se zaměřením na toto období, druhá kapitola pak přibližuje osudy zvonařských mistrů z rodiny Pernerů a život pisatelky. Ústředním bodem práce je třetí kapitola, která rozebírá knihy vzpomínek sepsané pravděpodobně mezi lety 1924 až 1946. Předkládá jejich vnitřní a vnější popis, dává je do souvislosti s dalšími prameny vytvořenými autorkou a rozebírá strukturu a témata zápisů. Závěr shrnuje význam pramenů osobní povahy, důvody, které mohly vést k sepsání knih vzpomínek a navrhuje jejich další využití zejména pro výzkum dějin každodennosti. Součástí práce je seznam pramenů a literatury, připojeny jsou k ní rovněž přílohy včetně grafické podoby rodokmenu rodiny, ukázek písma jednotlivých knih, přehledných tabulek a několika mapek a fotografií.

Annotation

Bachelor's thesis „Family and personal memories of Luisa Perner-Zykmund, the citizen of Pilsen, as a solace for the difficult times“ focuses the matters of Ego-Documents in conjunction with urban environments. Subject of this thesis is based on using three books of memoirs from the inheritance of the last member of the Perner family, the bell founders dynasty from Pilsen. Her memoirs focus the personal experiences of the author, her family story and events associated with the town history, accentuating the 19th century period. Chapter one outlines the Pilsen history, focusing this period again. Chapter two then describes the lives of master bellfounders from the Perner family and the author's own life. The third chapter of thesis can be considered as its main point. There can be found the detailed analysis of the Luisa Perner-Zykmund's books of memoirs, written probably between the years 1924 and 1946. This analysis includes their internal and external description, connecting them with other personal materials of the author. Also there is the analysis of structures and topics of Perner-Zykmund's writings. Conclusion of this thesis summarizes the importance of personal matter sources and reasons that could have led the author to writing her memoirs. Based on this, there can be found proposals for their further use primarily in research of everydayness history. Further attached there are bibliography and several appendixes including the Perners family tree, samples of handwritings from each of the books, several clearly arranged tables, maps and photographs.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi při sestavování bakalářské práce jakkoli pomohli. Můj upřímný dík patří zejména zaměstnancům Archivu města Plzně a Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje, za jejich ochotu a obětavou pomoc při studiu. Velmi si cením rovněž podpory a pochopení svých blízkých a zvláště upřímné a srdečné poděkování náleží vedoucí mé bakalářské práce paní doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc., a to nejen za cenné připomínky a rady, ale také za její vstřícnost, trpělivost a laskavý přístup.

Obsah

Úvod.....	7
1. Dějiny Plzně.....	15
1.1 Počátky a konsolidace (od založení po 18. století).....	15
1.2 Cesta k rozkvětu (18. století).....	16
1.3 Velké změny (první polovina 19. století).....	17
1.4 Prudký rozvoj (druhá polovina 19. století).....	21
1.5 Nová doba (20. století).....	25
2. Zvonařská rodina Pernerových.....	27
2.1 Rod Pernerů.....	28
2.2 Luisa Pernerová-Zykmundová.....	33
3. Rozbor knih vzpomínek.....	38
3.1 Popis vnější.....	39
3.2 Popis vnitřní.....	40
3.3 Vztah k ostatním pramenům.....	41
3.4 Témata zápisů.....	45
3.4.1 Presentace rodiny.....	47
3.4.2 Proměny Plzně.....	50
3.4.3 Život města.....	54
3.4.4 Osobní vzpomínky.....	56
Závěr.....	58
Seznam zkratk.....	62
Seznam použitých pramenů a literatury.....	64
Seznam příloh.....	70

Úvod

Rodinné vzpomínky spadají do kategorie osobních pramenů či pramenů osobní povahy, ty představují nejčastěji taková svědectví literární i neliterární povahy vzniklá z osobní iniciativy autora, u nichž je hlavním společným jmenovatelem jejich soukromý subjektivní charakter a zároveň určitá míra vypovídací hodnoty o vnitřním myšlenkovém světě a životních osudech pisatele. Při definování typů osobních pramenů dosud neexistuje přesná shoda už z toho důvodu, že se zachovaly ve značném množství různých forem, které se navíc mohou vzájemně překrývat.¹

Cesta k jejich klasifikaci prozatím vede přes definování určitých kritérií dělení a následnému rozčlenění osobních pramenů do skupin například podle časové prodlevy mezi událostí a jejím zaznamenáním, míry aktivního zapojení autora do popisovaných událostí, účelu vzniku svědectví, jeho povahy nebo míry uměleckých ambicí, které byly do díla vloženy.² Mezi prameny osobní povahy jsou nejčastěji zahrnuty paměti, memoáry, deníky a autobiografie, díky postupnému rozšiřování definice sem však lze zařadit celou škálu dokumentů vypovídajících o osobním životě a pocitech konkrétních osob,³ ať už se jedná o osobní dopisy, cestopisy, vzpomínky nebo nejrůznější texty zanechané v osobních pozůstalostech pisatelů.

Proces začleňování těchto dalších písemností k osobním pramenům úzce souvisí s rozšířením termínu *Ego-Dokumente* v německé historiografii v první polovině devadesátých let minulého století. Původně pod něj spadaly tradiční texty autobiografické povahy, Winfried Schulze sem však zařadil kupříkladu i písemnosti vzniklé v důsledku právních jednání (výslechy, testamenty), které záměrně nebo i neúmyslně podkřývaly osobnost zúčastněných. Do obvyklých soupisů osobních pramenů se tyto dokumenty na rozdíl od výše zmíněného výčtu zatím neprobojovaly.⁴ Příklad však svědčí o možnostech diskuze kolem různého pojetí pojmu ego-dokument.⁵

¹ Josef HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003, s. 15.

² TAMTÉŽ, s. 16.

³ Winfried SCHULZE, *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlín 1996, s. 14.

⁴ J. HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie*, s. 16.

⁵ Viz W. SCHULZE, *Ego-Dokumente*, s. 14-30.

Zpřesnění definice osobních pramenů v českém prostředí znesnadňuje zejména problematický termín *paměti*. V literární teorii tvoří toto slovo synonymum k memoárům, bývá ovšem často pojímáno i v širším významu jako souhrnné označení pro vzpomínky, rodinné kroniky, deníky nebo autobiografie.⁶ Samotná memoárová literatura, kam lze zařadit také rodinné a osobní vzpomínky, které jsou předmětem této práce, je definována jako žánr zachycující pamětníkovy vzpomínky na prostředí a osoby, které znal, a na události, jichž byl svědkem.⁷ Do zaznamenávaného vyprávění se přitom zřetelně promítají dvě různé časové roviny. Jde o čas, kdy svědek určitou událost prožil, a o odlišný čas, kdy o ní vypráví.⁸ Výraznou subjektivní povahu memoárů má na svědomí nejen tato časová prodleva, ale velkou měrou i samotná přímá účast a zainteresovanost autora vzpomínek na zobrazovaných dějích.⁹ Pouze na něm spočívá výběr epizod, které do svého díla zahrne, ty přitom na sebe nemusejí navazovat a mohou prozrazovat přesně jen to, co autor zamýšlel prozradit nebo co pokládal za důležité zaznamenat.¹⁰ Pamětník je v nich často sám dominantním hrdinou, nebývá to ale vždy pravidlem, stejně tak může ustoupit do pozadí a o událostech pouze vyprávět nebo je hodnotit.¹¹

A tak zatímco literární historikové studují memoárovou problematiku především z hlediska vývoje tohoto žánru, pro historiky je zajímavá právě jejich vypovídací hodnota o osobě pisatele a jeho každodennosti. Pokládání specifických otázek při studiu pramenů osobní povahy usnadňuje odhalování různé stránky pisatelovy individuality a přináší tím nová svědectví o jeho myšlenkovém světě, motivacích, životních strategiích a cílech.¹²

První memoárová díla a autobiografie, které zachycují větší část pisatelova života, spadají v českém prostředí do poloviny 16. století.¹³ Autorství lze z velké části přiznat šlechticům, ať již šlo o pány typu Jana Zajíce z Házmburka,¹⁴ který své paměti

⁶ J. HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie*, s. 18.

⁷ Dagmar MOCNÁ – Josef PETERKA, *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha 2004, s. 436.

⁸ Vlastimil VÁLEK, *K specifčnosti memoárové literatury*, Brno 1984, s. 92.

⁹ TÝŽ, *K specifčnosti*, s. 11.

¹⁰ TAMTÉŽ, s. 94.

¹¹ J. HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie*, s. 15.

¹² TAMTÉŽ, s. 19.

¹³ TAMTÉŽ.

¹⁴ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Jan Zajíc z Házmburka. Sarmacia, aneb, Zpověď českého aristokrata*, Praha 2007.

do značné míry pojal v moralizujícím a zbožném duchu, nebo šlechtice nižší, kdy dílo mělo posloužit k sebezpřítaci autora a jeho rodu (případ Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova).¹⁵ Zvláštní pramen v této době představuje autobiografie Jindřicha Hýzrla z Chodů¹⁶ a dalších vojáků bojujících ve třicetileté válce, zatímco náhled do ženského světa zprostředkovává osobní korespondence šlechticů.¹⁷ Soubory dopisů, osobních deníků a rodinných pamětí urozených paní a dívek tvoří hlavní prameny pro poznání života žen i v následujících stoletích, v této souvislosti lze uvést alespoň paměti Alžběty Lidmily z Lisova ze 17. století¹⁸ nebo edici rodinných záznamů Gabriely Sobkové z Kornic, slezské šlechtičny z přelomu 18. a 19. století.¹⁹

Prameny osobní povahy k ženským dějinám 19. století se u nás zabývá v první řadě Milena Lenderová, která je autorkou a spoluautorkou jak teoretických studií o problematice deníků, osobní korespondence a vzpomínek šlechticů a měšťanek,²⁰ tak několika edic písemností včetně edice deníku o Gabriele ze Schwarzenbergu, již připravila spolu s Jarmilou Plškovou.²¹

V 19. století došlo spolu s rozvojem občanské společnosti k nebývalému rozkvětu pamětí a autobiografií v měšťanském i venkovském prostředí.²² V největší míře je však tvořily veřejně činné osobnosti, vědci a umělci.²³ Stranou nezůstávaly ani spisovatelky, v jejichž pozůstatostech se zachovaly nejen romány, novely a poezie,

¹⁵ J. HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie*.

¹⁶ Lydia PETRÁŇOVÁ a kol (ed.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.

¹⁷ Srov. například František DVORSKÝ (ed.), *Listy paní Kateřiny ze Žerotína rozené z Valdštejna I-II*, Praha 1894-1895; František TISCHER (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové, rozené Caretto-Millesimovy, s chotěm jejím Heřmanem hrab. Černínem z Chudenic z let 1635-1651*, Praha 1908; Zdeněk KALISTA (ed.), *Korespondence Zuzany Černíkové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941; Pavel MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

¹⁸ Jana RATAJOVÁ (ed.), *Rodinné paměti. Alžběta Lidmila z Lisova*, Praha 2002.

¹⁹ Veronika ČAPSKÁ – Veronika MARKOVÁ (edd.), *Gabriela Sobková z Kornic, provdaná ze Spens-Booden. Deníkové rodinné záznamy (1785-1808)*, Praha 2009.

²⁰ Milena LENDEROVÁ, *A ptáš se, knížko má. Ženské deníky 19. století*, Praha 2008; Milena LENDEROVÁ – Jiří KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004.

²¹ Milena LENDEROVÁ – Jarmila PLŠKOVÁ (edd.), *Gabriela ze Schwarzenbergu. Krátká cesta životem a Evropou*, Praha 2006.

²² Srov. např. Lenka MARTÍNKOVÁ (ed.), *Paměti pelhřimovských měšťanů z přelomu 18. a 19. století. Filip Ignác Dremsa & Antonín Štěpán*, Brno 2005; TÁŽ (ed.), "Rozličné události z dob minulých". *Paměti pelhřimovského městského děkana P. Vojtěcha Holého (1821-1889)*, Pelhřimov 2009; František KUTNAR (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, Praha 1941.

²³ Srov. např. Luboš VELEK – Alice VELKOVÁ (edd.), *Jaromír Čelakovský, Moje zápisky 1871-1914*, Praha 2004; Martin ŠÁMAL (ed.), *Deníky Zdenky Braunerové 1873-1878*, Rostoky u Prahy 2007.

ale často také osobní deníky a vzpomínky na nejrůznější etapy života a významné okamžiky. Těmto memoárům se dnes věnuje pozornost především z literárně historického hlediska, pro poznání dějin každodennosti je ve své diplomové práci čerpající z pozůstalosti českobudějovické rodačky Růženy Schwarzové využila Renata Hejtmanová.²⁴

Předminulé století přirozeně nepatřilo pouze ženám z vyšších vrstev a ženám umělecky činným, své paměti a vzpomínky díky rozvoji gramotnosti zaznamenávaly také členky středních měšťanských vrstev. Tři knihy vzpomínek zachycující život plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové, které tvoří předmět studia této práce, lze přiblížit jako spojení rodinných vzpomínek s osobními prožitky autorky. Snahou pisatelky bylo sestavit historii vlastní rodiny od jejich příchodu a usazení v Plzni až po současnost a zároveň přiblížit svůj život. Výsledkem je kombinace osobních vzpomínek a popisů autorce důvěrně známého prostředí a společenství osob, mezi nimiž se pohybovala, a zápisů sestavených z převážně ústně tradovaných příběhů o generacích předků.

Většina autorčiných osobních vzpomínek se týká dětství, dospívání a založení rodiny. Zážitky každého člověka z dětství se vyznačují mlhavostí a nahodilostí, většinou jde o pouhé útržky a pocity, kterým přikládá váhu jen on sám. V dospělosti se pak zájmy mužů a žen různí a ženy se ve vzpomínkách soustředí převážně na osobní a rodinný život. Nicméně ani tyto soukromé záznamy se nevyhýbají velkým událostem a skutečně nevyčíslitelnou hodnotu mají v případě vykreslení atmosféry doby a myšlení obyčejných lidí. Obdobně i pokusy o sestavení rodinných kronik a historií předků představují cenný zdroj svědectví o minulosti.

Zásluhou francouzské školy Annales přestala být historie od třicátých let dvacátého století pojímána pouze jako sled velkých politických, vojenských a diplomatických událostí, pozornost historiků se postupně začala obracet směrem k dosud opomíjeným oblastem výzkumu širokých vrstev obyvatelstva a lidského života

²⁴ Renata HEJTMANOVÁ, *Každodennost ve vzpomínkách spisovatelky a českobudějovické rodačky Růženy Schwarzové*, České Budějovice 2009 (= diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

v celé jeho šíři.²⁵ Jednu z možností, jak historii dnes uchopit, představuje šance soustředit se na dějiny každodennosti, pro které je charakteristická právě koncentrace na všední život obyčejných lidí spolu se zájmem o jejich subjektivní zkušenosti a prožitky.²⁶ Předmětem bádání je zde nejen hmotná kultura, ale i vztahy a vazby uvnitř společenských vrstev, uvnitř rodin, mezi manželi a mezi rodiči a jejich dětmi.²⁷

Předkládaná práce by chtěla na příkladu pramenů dochovaných v pozůstalosti plzeňské měšťanky a poslední členky zdejší zvonařské rodiny Pernerů přispět k pohledu na takovou každodennost a všední život obyvatel západočeské metropole. Práce je rozčleněna do tří kapitol. První kapitola si klade za cíl shrnout dějiny Plzně s důrazem na období 18. a 19. století, kdy zde žili a provozovali zvonařské řemeslo Pernerovi, poukázat na proměny města v této době, stavební rozvoj a úroveň místního kulturního života. V druhé kapitole je pozornost soustředěna na autorku paměti a její rodinu, první část kapitoly shrnuje osudy pěti generací plzeňských zvonařských mistrů spolu s proměnami jejich dílen a rozšiřováním hmotného majetku, zatímco druhá klade důraz na rekonstrukci životních osudů samotné pisatelky v druhé polovině 19. století. Stěžejní třetí kapitola se zabývá vnitřní a vnější kritikou ústředního pramene a rozborem témat v něm obsažených, ty se ve své většině vztahují k 19. století a na stejné období klade hlavní důraz také celá práce. A konečně nelze opomenout ani přílohy umístěné na konci práce, patří mezi ně mapky, tabulky, fotografie pernerovského majetku a rodokmen rodiny.

Součástí rozboru témat ve třetí kapitole práce jsou rovněž ukázky textů. Při jejich editování bylo užito zásad transkripce.²⁸ Psaní velkých písmen, předložek, složenin, psaní měkkého a tvrdého *i*, *y* a zkratek (*tzv.*, *apod.*, *atd.*) je upraveno podle dnešních pravopisných pravidel. Došlo rovněž k doplnění interpunkce, současně však zůstala zachována některá specifika textu (časté užívání pomlček). Změnu oproti originálu představuje rozepisování zkrácených slov do hranatých závorek (*p[an]*). Zachovány zůstaly naopak tvary archaismů (např. *vyprostiti*, *přízniva*, *tenkráté*) a další

²⁵ Milena LENDEROVÁ – Hana DOUŠOVÁ – Tomáš JIRÁNEK, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století I. Dějiny hmotné kultury*, Pardubice 2001, s. 6.

²⁶ Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002, s. 26.

²⁷ M. LENDEROVÁ – H. DOUŠOVÁ – T. JIRÁNEK, *Dějiny*, s. 8.

²⁸ Viz Ivan ŠTOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

zvláštnosti (např. krátké samohlásky u slov *arie, tony, moda* a velká písmena u *Osud, Matička*), které odrážejí autenticitu textu. Pokud se jedná o pravopisné chyby či jiné tvary, které neodpovídají našemu dnešnímu pravopisu, uvádí se za příslušným slovem symbol [!].

Ústřední pramen, ze kterého práce vychází, představují tři knihy vzpomínek Luisy Pernerové-Zykmundové uložené v Archivu města Plzně.²⁹ Ve stejném fondu Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů jsou umístěny také dvě části pernerovské kroniky³⁰ sestavené na základě rukopisných záznamů z knih vzpomínek, dále obsáhlý rodokmen členů rodiny a širokého příbuzenstva³¹ a doprovodná korespondence,³² která měla pomoci autorce získat chybějící informace o osudech vzdálenějších rodinných příslušníků. Všechny tyto archivní materiály, stejně jako inventář fondu sestavený J. Tatárkovou³³ představovaly neocenitelnou pomoc při orientaci v knihách vzpomínek a dohledání dalších záznamů o osobách ve vzpomínkách zmiňovaných.

K základnímu nastínění problematiky pramenů osobní povahy byla využita úvodní pasáž z *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*³⁴ od Josefa Hrdličky, zatímco k přiblížení problematiky memoárů a pamětí z literárně historického hlediska bylo užito práce Vlastimila Válka *K specifčnosti memoárové literatury*.³⁵ Definice dějin každodennosti vychází ze skript *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století I. Dějiny hmotné kultury* od kolektivu autorů Mileny Lenderové, Hany Douškové a Tomáše Jiráňka.³⁶

²⁹ Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131; Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130; Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132.

³⁰ Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51; Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52.

³¹ Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmundové, sourozenců muže a příbuzných, sign 7 e 92; Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Rodokmen otce Luisy Pernerové-Zykmundové a příbuzných rodu, sign. 7 e 93.

³² Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, Korespondence k sestavení rodokmenu Pernerů, kart. 1273. Pozn. dále bude u všech pramenů z fondu užíváno zkrácené citace s vynecháním jména archivu a názvu fondu.

³³ Archiv města Plzně, *Pozůstalost rodiny Pernerů a Zykmundů, 1714-1968. Inventář*, archivní pomůcka č. 205.

³⁴ J. HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie*.

³⁵ V. VÁLEK, *K specifčnosti*.

³⁶ M. LENDEROVÁ – H. DOUŠOVÁ – T. JIRÁNEK, *Dějiny*.

Nejužitečnější publikací ke studiu faktografie Plzně se ukázala být kniha Ivana Martinovského *Dějiny Plzně v datech*,³⁷ která svým rozsahem, podrobností a zároveň přehledností a aktuálností předčila starší publikaci od Václava Čepeláka *Dějiny Plzně 2. Od roku 1788 do roku 1918*.³⁸ Vhodným doplňkem k výše zmíněným knihám byla publikace od Karla Kuči *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,³⁹ a to zejména pro údaje o stavebních proměnách, kterými město v 18. a 19. století prošlo. Neocenitelnou pomůckou pro nahlédnutí do života plzeňských měšťanů se stal sborník prací *Město v české kultuře 19. století*⁴⁰ a v něm především příspěvky o aspektech životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století od Otty Urbana, zamyšlení nad uměním a plzeňskou společností v 19. století od Miroslava Bělohávka a studie o progresivních prvcích v kulturním vývoji Plzně v 19. století z pera Antonína Špeldy.

Ke shromáždění informací o plzeňské zvonařské rodině Pernerových sloužil z největší části samotný archivní fond. Ani tento zdroj se často neukázal dostatečným a bohužel, co se týče literatury, základní informace o generacích plzeňských zvonařů poskytl pouze příspěvek Jana Hučky *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, publikovaný ve sborníku Národního technického muzea *Z dějiny hutnictví*⁴¹ a shrnující článek samotné Luisy Pernerové-Zykmundové nazvaný *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni*.⁴²

Informace o zvonech vyrobených pernerovskou dílnou se lze dozvědět díky stati Jaroslava Schiebla *O původu a osudech starých zvonů plzeňských* obsažené ve starší místní publikaci sestavené Antonínem Havelkou.⁴³ Historii kostelíka „U Ježíška“, kde měli dlouhá léta Pernerovi rodinnou hrobku a o který se s velkou péčí starali,

³⁷ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

³⁸ Václav ČEPELÁK, *Dějiny Plzně 2. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967.

³⁹ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*, Praha 2002.

⁴⁰ Miroslav BĚLOHLÁVEK, *Umění a plzeňská společnost v 19. století*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 309-319; Antonín ŠPELDA, *Progresivní prvky v kulturním vývoji Plzně v 19. století*, in: TAMTĚŽ, Praha 1983, s. 78-84; Otto URBAN, *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, in: TAMTĚŽ, Praha 1983, s. 34-42.

⁴¹ Jan HUČKA, *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, *Z dějiny hutnictví* 33, 2003, s. 97-105.

⁴² Luisa PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni*, in: *Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí*, Plzeň 1914, s. 11-15.

⁴³ Jaroslav SCHIEBL, *O původu a osudech starých zvonů plzeňských*, in: Antonín Havelka (ed.), *Nové zvony plzeňské Anna, Marie, Bárta. Pamětní kniha k slavnému dni 25. října 1931, kdy nové zvony byly posvěceny a svému účelu odevzdány*, Plzeň 1931.

přibližuje starší kniha Ladislava Lábka *Čtení o kostelíku "U Ježíška" v Plzni*.⁴⁴ Zdroj mnoha čtivých a barvitých svědectví o událostech ze života města představuje *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870* vydaná Martinem Hruškou v roce 1883.⁴⁵

V oddíle příloh byly k sestavení tabulky vývoje počtu obyvatel a domů v Plzni použity údaje obsažené v již uvedené knize Ivana Martinovského *Dějiny Plzně v datech*, ze stejné práce pocházejí také reprodukované mapy zobrazující růst Plzně v průběhu studovaného období. Tabulka s přehledem majitelů zvonařské díly Pernerových vznikla na základě druhé kapitoly této práce a byla doplněna o údaje z také již citovaného článku Jana Hučky *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*. Přehled témat zápisů v knihách vzpomínek byl sestaven na základě třetí kapitoly a při tvorbě grafického znázornění rodokmenu rodiny Pernerových posloužila znovu druhá kapitola této práce, rodokmen Pernerových uložený v archivním fondu a pro ověření údajů dostupné matriky. Ukázky písma z jednotlivých knih vznikly přefotografováním z každé z nich. Závěr příloh zpestřují vlastnoručně pořízené fotografie současné podoby někdejšího majetku rodiny Pernerů a dobové reprodukce výrobků z jejich dílen.

Věřím, že má bakalářská práce přispěje ke studiu poznání každodenního života měšťanských vrstev v českých zemích předminulého století a stane se přínosem nejen pro badatele, ale i pro případné zájemce o tuto problematiku či o život v Plzni v uvedeném období jako takový.

⁴⁴ Ladislav LÁBEK, *Čtení o kostelíku "U Ježíška" v Plzni*, Plzeň 1936.

⁴⁵ Martin HRUŠKA, *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň 1883, elektronická verze dostupná na <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/31721441> (k 21. červenci 2012).

1. Dějiny Plzně

Město Plzeň se nachází v západních Čechách v nadmořské výšce 323 metrů na soutoku řek Mže, Radbuzy, Úhlavy a Úslavy, které společně vytváří řeku Berounku. Jako metropole Plzeňského kraje dnes zabírá plochu 137,65 km² a žije zde něco málo přes 167 000 obyvatel (k 1. lednu 2012).

1.1 Počátky a konsolidace (od založení po 18. století)

V průběhu raného středověku bylo na území budoucího města zaznamenáno hned několik drobných hradišť, z nichž nejvýznamnější se v průběhu 10. století stalo osídlení Stará Plzeň. Díky své výhodné poloze při trase kupeckých cest do Řezna prosperovala až do druhé poloviny 13. století, kdy stará hradská soustava již definitivně doživala a nastával čas středověkých měst. Staré osídlení bylo opuštěno a nové centrum se nejpozději roku 1295 přesunulo zhruba o devět kilometrů dále na soutok Mže s Radbuzou, kde byl z pověření krále Václava II. v duchu nejmodernějších urbanistických zásad založen Nový Plzeň.⁴⁶ Hospodářská síla města spočívala na obchodu a řemeslech, Plzeň se rychle stala významnou tranzitní spojnici na trase obchodních cest.

Městská samospráva byla zřejmě plně dotvořena již roku 1307, kdy došlo k vydání nejstarší dochované listiny plzeňského původu,⁴⁷ v níž je mimo jiné poprvé zmíněna dominanta města, chrám sv. Bartoloměje.⁴⁸ Ačkoliv byla Plzeň jedním z nejmladších královských měst, měla brzy v rámci Českého království takové postavení, že si mohla dovolit v krizových situacích, které v zemi nastávaly od počátku 15. století, zaujmout velmi nezávislý postoj, často odlišný od ostatních královských měst, Prahu nevyjímaje.⁴⁹

Po vypuknutí husitské revoluce a počátečnímu příklonu k radikálům stanulo město v roce 1420 pevně na straně katolíků a Zikmunda Lucemburského. Husité se

⁴⁶ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 15; až do první třetiny 16. století se užíval název Plzeň převážně v mužském rodě. TAMTÉŽ, s. 17.

⁴⁷ Jednalo se o závěť měšťana Wolframa Zwynillinger; TAMTÉŽ, s. 21.

⁴⁸ K. KUČA, Karel, *Města*, s. 222.

⁴⁹ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 20.

ho pokoušeli celkem pětkrát neúspěšně dobýt.⁵⁰ A co se nepodařilo jim, dovedlo o dvě století později, v listopadu 1618, do úspěšného konce stavovské vojsko pod vedením generála Mansfelda.⁵¹ Při obléhání bylo tehdy poškozeno mnoho významných staveb, mimo jiné také františkánský klášter Matky Boží ve vnitřním městě,⁵² přesto se Plzeň její až militantně katolické stanovisko vyplácelo a pravidelně se objevovala na straně vítězů.

Ani tyto výhry nebyvaly vždy lehké, skutečnou katastrofu pro město představovala právě třicetiletá válka, která zanechala Plzeň hospodářsky zruinovanou a válečnými útrapami a opakovanými epidemiemi moru (1625, 1634, 1648) naprosto zdecimovanou.⁵³ Ekonomická a populační obnova města trvala celé jedno století. Plzeň v té době ochotně vítala celou řadu nových přistěhovalců, patřil mezi ně i zvonařský mistr Jan Perner, který do města přibyl spolu s manželkou a synem na samém počátku 18. století.⁵⁴

1.2 Cesta k rozkvětu (18. století)

Pro město nastaly s příchodem nového století opět příznivé časy, dlouhý mír narušila pouze válka o rakouské dědictví a válka sedmiletá, kdy byla Plzeň v prvním případě obsazena francouzsko-bavorským vojskem (1741-1742) a ve druhém pruskou armádou (1757).⁵⁵ Okupace však již nepředstavovaly hrozbu likvidace města ani nezpůsobily nedozírné škody, Plzeňané se vojskům vždy jednoduše vyplatili. Tento relativní klid umožnil soustředit se na vnitřní politiku a spory ohledně správy města, ale také na jeho přestavbu v duchu baroka. Na větší stavební rozvoj a příchod nových myšlenek si však Plzeň musela ještě počkat, určitou provincialitu se jí podařilo překonávat až s příchodem 19. století.⁵⁶

Stejně jako ostatních měst také Plzeň se dotkly reformy císaře Josefa II. zacílené na zkvalitnění výkonu veřejné správy a získání větší kontroly státu nad veškerým

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 26.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 43.

⁵² K. KUČA, *Města*, s. 228.

⁵³ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 72.

⁵⁴ Kronika rodu Pernerů I, sign. 2 f 51, s. 3.

⁵⁵ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 74.

⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 75.

veřejným životem. Města, vnímaná výhradně jako místa výroby a odbytu, měla být reformami zapojena do jednotné státní soustavy byrokratických úřadů, centrálně řízených z Vídně, a to bez ohledu na skutečnost, zda se jednalo o dosavadní města královská nebo poddanská.⁵⁷ V roce 1788 došlo v Plzni ke zřízení tzv. regulovaného magistrátu. Purkmistr a radní se tím stali fakticky státními zaměstnanci, kteří pro výkon funkce museli mít předepsanou kvalifikaci.⁵⁸ Proměna ústředního orgánu řízení města ve skutečný byrokratický úřad tím byla dovršena. Vliv měšťanů se dále omezil pouze na právo volit měšťanské výbory, které měly posléze samy povinnost vybrat členy magistrátu ze seznamu kandidátů předložených zeměpanskými úřady. Ani existence těchto rad ale netrvala dlouho, již roku 1797 byly zrušeny.⁵⁹ Nahradil je výbor složený ze dvou zástupců každého z cechů, který následně volil reprezentanty města. Ti zastávali úřad doživotně, poté co bylo jejich zvolení potvrzeno guberniem a apelačním soudem.⁶⁰

Nová politická opatření nijak nebránila kulturnímu rozvoji měst, ale přestože nové myšlenkové proudy pronikaly do Plzně zhruba od sedmdesátých let 18. století, ujímaly se zde jen zvolna a váhavě. Mezi nejvýraznější projevy obrozeneckého myšlení patřily impulzy k rozvoji školství a vzdělávání. V roce 1776 bylo ve městě zřízeno gymnázium a zpočátku dvoutřídní hlavní škola. O něco později, v roce 1787, došlo v Plzni k obnově knihtisku, tiskařský závod Josefa Jana Morgensäulera byl postupně rozšířen také o nakladatelství a veřejnou půjčovnu knih.⁶¹

1.3 Velké změny (první polovina 19. století)

Na samém počátku 19. století měla Plzeň dle zachovaných údajů 7 384 obyvatel.⁶² Mezi léty 1870-1910 však došlo k obrovským vlnám přistěhovalectví, ročně činil průměrný přírůstek města 1440 obyvatel.⁶³ Na počátku 20. století tak nejen překročilo magickou hranici 100 000 obyvatel, ale stalo se po Praze a Brně třetím

⁵⁷ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989, s. 257.

⁵⁸ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 105.

⁵⁹ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 24.

⁶⁰ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 259.

⁶¹ Viz V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 29.

⁶² K. KUČA, *Města*, s. 201.

⁶³ V příloze č. 2 této práce je k dispozici tabulka informující o vývoji počtu obyvatel a domů v Plzni v období druhé poloviny 19. století.

největším městem v českých zemích. Tento výlet do oblasti statistiky ukazuje na rozmach a rozvoj osídlení, na tu dobu u nás (s výjimkou Prahy) nevídaný, všechna ostatní česká města včetně některých míst v kvetoucích průmyslových oblastech rostla podstatně pomaleji.⁶⁴

Napoleonské války na přelomu 18. a 19. století zasáhly město spíše okrajově. Plzeň musela snášet průtahy vojsk, které bylo nutno živit. Některé situace však vyvolaly i docela nečekanou odezvu, jakou měl například v roce 1799 průjezd ruských vojsk vojevůdce Suvorova, který vzbudil u Plzeňanů vlnu vlastenectví a slovanské vzájemnosti.⁶⁵ Mnohem citelněji obyvatele postihl státní bankrot roku 1811, kdy válkou vyčerpaná monarchie nedokázala vyrovnat astronomický schodek státního rozpočtu a byla nucena zvyšovat daně těžce doléhající na obyvatele a vydávat bankocetle, papírové peníze, jejichž hodnota velmi rychle klesala. Mnoho podnikatelů i obyčejných lidí se tehdy dostalo do svízelné situace.⁶⁶

Město si po celou první polovinu 19. století uchovávalo převážně řemeslný charakter, na proslulé čtyři výroční jarmarky lákala Plzeň návštěvníky a kupce dokonce ze sousedních oblastí Německa, z Bavor, ale i z Horní Falce, v takovém množství, že se město v tom časem zaplnilo tisíci a tisíci zájemci o prodej i nákup nejrůznějšího zboží od sukna, hedvábných látek, po kovové zboží, dobytek a zemědělské plodiny, Plzeň se tak sama stávala několikrát ročně velkým tržištěm.⁶⁷

Jarmarky se udržely po větší část 19. století, tvář Plzně se však začala nezadržitelně měnit mnohem dříve. Pozvolna mizel její středověký ráz, s postupem rozvoje vojenské techniky ztratilo svůj význam hradební opevnění a ve velkém probíhalo bourání městských bran, bašt, hradeb a příkopů. V Plzni bylo započaté již roku 1795 odstraněním Pražské brány, kterou v 19. století následovaly všechny ostatní obranné stavby dosud svírající město.⁶⁸ Dodnes se zachovaly jen nevelké úseky

⁶⁴ O. URBAN, *K některým aspektům*, s. 36.

⁶⁵ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 23.

⁶⁶ TAMTÉŽ s. 22.

⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 21.

⁶⁸ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 103.

hradebních zdí na severní, východní a jižní straně města převážně začleněné do zdí domů.⁶⁹

Tyto pozůstatky starých časů byly nahrazovány novými veřejnými stavbami, mezi kterými nechyběla nemocnice, divadlo nebo kasárna.⁷⁰ Na místě bývalých zdí vyrůstaly nové parky, stromořadí a promenády dodnes obkružujícími historické městské jádro.⁷¹ Ze strohé pevnosti se Plzeň proměnila v město položené uprostřed zeleně.⁷² Zvyšující se hygienické standardy a snaha o zlepšení životních podmínek obyvatel navíc přiměly magistrát v průběhu 19. století k rozhodnutí o výstavbě nového vodovodu a městské vodárny. Tyto změny navazovaly na velký projekt započatý již v roce 1784, kdy došlo k zrušení velké části chrámového areálu kolem chrámu sv. Bartoloměje na náměstí.⁷³ Záhy město přikročilo i k přesunu hřbitovů u klášterů ve vnitřním městě a po nákladném stěhování se začalo s definitivní platností pohrbívat na odlehlejších místech mimo centrum.⁷⁴

Zlepšilo se také dopravní spojení Plzně, a to především s Českými Budějovicemi výstavbou nové silnice. Pro přepravu na vlastním území města byla významná stavba Saského mostu přes Mži v letech 1848-1850. Kuriozitou se stal projekt lázní v empírovém slohu na Lochotíně realizovaný v letech 1833-1834 z popudu tehdejšího purkmistra Martina Kopeckého. Voda a rašelina z blízkých boleveckých rybníků používaná pro jejich provoz byla sice kvalitní, ale nikoliv léčivá, a lázně tak brzy opět zanikly. Postavený komplex budov nicméně i nadále sloužil jako oblíbený cíl výletů místních.⁷⁵

Pro kulturní a společenský život města měly velký význam pravidelně konané slavnosti církevního roku, kromě těchto běžných náboženských slavností měla Plzeň i svou specialitu nazývanou Nový svátek. Tato oslava byla spojena s výraznou antihusitskou tradicí, šlo o památku na osvobození Plzně od husitského obléhání

⁶⁹ K. KUČA, *Města*, s. 214.

⁷⁰ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 104.

⁷¹ K. KUČA, *Města*, s. 241.

⁷² V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 32-33.

⁷³ K. KUČA, *Města*, s. 241.

⁷⁴ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 104.

⁷⁵ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 50.

v roce 1434.⁷⁶ Z oblíbených světských oslav lze uvést vystupování různých kejklířů v období velkých trhů a návštěvy cirkusů. Pravidelně se ve městě provozovalo ochotnické divadlo, zejména loutkové, a to ve velkých sálech hostinců, výjimečně i v prostorách radnice.⁷⁷ Vlastní klasicistní divadelní budova byla postavena na místě zbořeného staré Skvrňanské brány mezi léty 1831-1832 podle návrhu italského architekta Lorenza Sachettiho stavitelem Františkem Filousem.⁷⁸ Společenský život se soustřeďoval také do plzeňských hostinců, kde vynikaly ty „U zlatého orla“, „U černé růže“ nebo „U zlatého lva“, a do několika vináren, z nichž nejproslulejší byla „U Hasenů“.⁷⁹

Počátek 19. století přinesl skutečný rozvoj vědeckého života v Plzni, koncentroval se zejména kolem vzdělaných premonstrátů a místních učitelů.⁸⁰ Patřil mezi ně na prvním místě profesor Josef Vojtěch Sedláček, který zavedl v roce 1817 bezplatné vyučování češtiny na plzeňském německém gymnáziu a o popularizaci českého jazyka se staral i nadále ve své odborné a publikační činnosti.⁸¹ Po smrti tohoto představitele první generace plzeňských buditelů v únoru 1836 navazuje na jeho odkaz Josef František Smetana (bratr skladatele Bedřicha Smetany).⁸² Jako přední postava kulturního a vzdělaneckého života v Plzni kolem bouřlivého období roku 1848 se mimo jiné pokusil o zrušení Nového svátku, který byl sice po dlouhá léta spojen s českým prostředím a uvědomělou snahou o udržení historického povědomí města, ale v polovině 19. století s vývojem politických hnutí a změnami v myšlení lidí se začal jevit zastaralé a nemoderně. Smetana v té době ještě úspěch neslavil, odstranění svátku dosáhl až příslušník další generace plzeňských vzdělavců, velký obhájce a podporovatel české kultury ve městě, František Schwarz.⁸³

Situace v Plzni tehdy pro češtinu skutečně nevypadala příznivě, město prošlo v krátké době rychlou a silnou germanizací. Němčina jako úřední jazyk se užívala ve všech státních úřadech, vyučovalo se jí na většině škol. Úředníci, armáda i duchovní

⁷⁶ M. BĚLOHLÁVEK, *Umění*, s. 309.

⁷⁷ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 105.

⁷⁸ K. KUČA, *Města*, s. 214.

⁷⁹ V. ČEPELÁK, *Dějiny* s. 60.

⁸⁰ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 106.

⁸¹ Viz V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 41-48.

⁸² Viz A. ŠPELDA, *Progresivní prvky*, s. 78-84.

⁸³ M. BĚLOHLÁVEK, *Umění*, s. 309.

přítom tento kurz plně podporovali.⁸⁴ Čeština zůstala vyhrazena chudým, zatímco ve středních vrstvách se užívat přestávala, ač ji většina místních obchodníků a řemeslníků znala. Ti z měšťanů, kteří česky nadále mluvili, se snažili dát najevo svou nadřazenost nad ostatními přidáváním množství německých hovorových výrazů do svého projevu, češtinu proměnili téměř k nesrozumitelnosti a dali tím vzniknout specifické mluvě tehdy běžně slyšitelné na plzeňských ulicích.⁸⁵

1.4 Prudký rozvoj (druhá polovina 19. století)

Rušná doba poloviny 19. století znamenala razantní změny na politickém poli a růst veřejného mínění, které se však nedokázalo v tradičně konzervativní Plzni bezprostředně prosadit tak radikálně jako jinde. Obyvatelé města na jaře 1848 s nadšením přijali císařův slib ústavy, ihned byly zřizovány národní gardy, vznikla studentská legie, pořádaly se „kočičí muziky“ tj. rámus pod okny politických odpůrců, ale tato činnost nevydržela dlouho a ti nejradikálnější z členů byli postupně umírněným vedením spolků vylučováni z centra dění.⁸⁶

Takovým politickým spolkem byla i pobočka Slovanské lípy ustavená v Plzni koncem července 1848. Za svůj cíl si ustavila obranu konstitučního principu, občanských svobod a šíření českého jazyka. Jako svou tiskovou platformu vydávala mezi říjnem 1848 a březnem 1849 časopis *Posel od Mže*, který se stal prvním českým politickým listem vycházejícím v Plzni.⁸⁷ Zánik časopisu korespondoval s rozpuštěním kroměřížského sněmu a zvěstoval konec revoluční doby. Bezprostředně v Plzni se nevyznačovala převratnými událostmi, přesto ve svém důsledku přinesla zánik starému řádu a otevřela cestu k občanské společnosti. Došlo ke zrušení poddanství, odstranění vrchnostenského aparátu a modernizaci státní správy, největší změnu pro město představovalo zrušení regulovaného magistrátu a jeho nahrazení obecním zastupitelstvem, v Plzni se tak stalo 30. června 1850.⁸⁸

⁸⁴ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 31.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 62.

⁸⁶ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 106.

⁸⁷ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 75-76.

⁸⁸ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 107.

Politický kvas byl ve druhé polovině 19. století v Plzni nahrazen prudkým rozvojem průmyslové výroby doprovázené několikanásobným růstem počtu obyvatel. Údaje pro konec století se pohybují nad hranicí 80 000 obyvatel pro vlastní město bez přilehlých rychle rostoucích předměstí.⁸⁹ Nová městská výstavba probíhala výlučně na těchto okrajích města, zde se stavěly také první továrny. České země zajišťovaly již v roce 1841 34% veškeré výroby větších podniků v Předlitavsku,⁹⁰ co teprve na konci století, kdy Plzeň jako jedno z nejprůmyslovnějších měst, vypouštěla do okolí oblaka dýmu z několika desítek průmyslových podniků. Vysoké komíny proměnily siluetu města i jeho životní prostředí do té míry, že Plzeň získala oprávněné přívlastko „černá“.⁹¹

Zpočátku se jednalo o podniky věnující se potravinářské výrobě, brzy, hned od počátku šedesátých let, však začaly vznikat velké kovovýrobní haly. Symbolicky se jednou z prvních stala Waldsteinova strojírna, kterou koupil v roce 1869 Emil Škoda.⁹² Plzeňská Škodovka a Měšťanský pivovar se staly takřka symboly novodobé Plzně, šlo také o jediné podniky, které překonaly těžkou hospodářskou krizi z roku 1873 bez větších ztrát. Velké pivovárenské závody se ve městě začaly budovat již na počátku čtyřicátých let 19. století, tehdy vznikl již zmíněný Měšťanský pivovar (Prazdroj), v jeho východním sousedství vyrůstal od roku 1869 První plzeňský akciový pivovar (Gambrinus). Oba podniky se bleskově rozvíjely a vytvořily nejstarší velkou průmyslovou zónu ve městě, doslova „pivovarskou čtvrť“.⁹³

Plzeň patřila mezi jedno z osmi měst, kde byly k 18. březnu 1850 zřízeny obchodní a živnostenské komory sloužící jako zájmové podnikatelské organizace pro podporu průmyslu a obchodu. V roce 1860 pak vstoupil v platnost živnostenský řád, který zavedl svobodu podnikání podle zásad liberalismu.⁹⁴ Drobní řemeslníci se s těmito změnami, tlakem industrializace a monopoly velkých firem vyrovnávali zakládáním živnostenských společenstev (zedníků, hrnčírů apod.). Zisk úvěru jim v Plzni pomáhala od roku 1863 zajistit Občanská záložna obchodníka Emanuela

⁸⁹ K. KUČA, *Města*, s. 201.

⁹⁰ Marie EFEMERTOVÁ, *České země v letech 1848-1918*, Praha 1998, s. 151.

⁹¹ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 122.

⁹² K. KUČA, *Města*, s. 223.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 244.

⁹⁴ M. EFEMERTOVÁ, *České země*, s. 163.

Tuschnera.⁹⁵ V průmyslovém městě konečně nemohla zůstat dlouho v pozadí ani početná vrstva dělníků, také oni zakládali podpůrné spolky a navíc vystupovali se sociálními a politickými požadavky, mezi kterými pravidelně dominovaly žádosti o zvýšení mezd a zkrácení pracovní doby.⁹⁶

Razantnější rozvoj průmyslu umožnilo také dokončení plzeňského železničního uzlu v roce 1877.⁹⁷ Významné bylo zejména dopravní spojení s Prahou (1862), Českými Budějovicemi (1868), Chebem (1872), Žatcem (1873) a Železnou Rudou (1878).⁹⁸ Železnice mohla rychle přepravovat cestující a relativně levně převážet uhlí a jiné suroviny i hotové výrobky na velké vzdálenosti, brzy proto zatlačila do pozadí silniční formanskou dopravu i dopravu dostavníkovou, přinesla tím paradoxně i zkázu proslaveným plzeňským jarmarkům.⁹⁹ V souvislosti s čilým stavebním ruchem, budováním nových mostů a rozšiřováním ulic se v Plzni začala více uplatňovat doprava příměstská. Nejprve ji obstarávaly drožky a fiakry, plný rozvoj městské hromadné dopravy přinesly až tramvaje na samém závěru 19. století, zprvu se k jejich tažení používali koně, později byly poháněné párou či elektřinou.¹⁰⁰

Plzeň se v rychlém sledu za sebou seznamovala i s mnoha dalšími technickými novinkami. V roce 1858 bylo město napojeno na telegrafní síť a náměstí i přilehlé ulice poprvé ozářilo plynové osvětlení.¹⁰¹ Tyto a další změny (využívání elektřiny, objev telefonu, první automobil), které od základů proměnily život celé společnosti, obyvatelé města zpravidla přijímali stejnou měrou s nadšením i nedůvěrou.

V čele kulturního dění v Plzni druhé poloviny 19. století stálo několik významných osobností, předně to byl již jednou zmíněný František Schwarz, mimo jiné schopný žurnalista, který v roce 1864 založil *Plzeňské noviny*, kde publikovali např. Jan Neruda, Karel Sabina nebo Bernard Guldener.¹⁰² Dále sem patřil spisovatel a milovník

⁹⁵ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 104.

⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 117.

⁹⁷ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 122.

⁹⁸ K. KUČA, *Města*, s. 243.

⁹⁹ Viz V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 59-60.

¹⁰⁰ M. EFEMERTOVÁ, *České země*, s. 198.

¹⁰¹ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 93.

¹⁰² M. BĚLOHLÁVEK, *Umění*, s. 313; Bernard Guldener (1836-1877) byl plzeňský dramatik pocházející z bohaté měšťanské rodiny. Po aféře, kterou vyvolala jeho veselohra „Mňau“, v níž kritizoval poměry v české části plzeňské měšťanské společnosti, odešel z města a dožil v Lomnici nad Popelkou jako notář. Viz TAMTÉŽ, s. 314.

Šumavy, plzeňský středoškolský profesor Karel Klostermann, který přispěl k rozvoji vzdělanosti ve městě zejména svými osvětovými přednáškami.¹⁰³ A stranou nelze ponechat ani pobyty Bedřicha Smetany, Elišky Krásnohorské nebo Josefa Kajetána Tyla v Plzni.¹⁰⁴ Právě jejich tvorba, stejně jako činnost dalších místních umělců, nejvíce přispívala k rozkvětu kulturního života ve městě. Nejhlouběji na plzeňskou společnost působila hudba a divadlo, hudební koncerty spolu s divadelními představeními dosahovaly obrovské popularity a patřilo jim nezastupitelné místo v srdcích mnoha obyvatel.¹⁰⁵ České městské divadlo se přes různé výkyvy stalo významnou plzeňskou scénou a po tuhém boji zde navíc bylo správou města od roku 1865 prosazeno ustavení stálých českých představení pod taktovkou divadelní společnosti Pavla Švandy ze Semčic.¹⁰⁶ Stará budova divadla z roku 1832 přestala brzy svými prostorami i zařízením vyhovovat, a proto se v roce 1902 konalo slavnostní otevření nové scény Velkého divadla, které pod názvem Divadlo J. K. Tyla existuje dodnes.¹⁰⁷ Velké oblibě se těšila letní divadla a loutková představení Josefa Skupy. Místní bohatá německá menšina navíc provozovala od roku 1868 v Plzni paralelně s českým i divadlo německé, proslavené výbornými operetami.¹⁰⁸ V roce 1910 byl v Plzni otevřen první biograf poskytující levnou a nenáročnou zábavu dostupnou větším vrstvám obyvatel.¹⁰⁹

Zábavu i poučení zprostředkovávalo Plzeňanům od roku 1878 nové obecní muzeum. O desetiletí později byl položen základní kámen k jedné z dominant města - Velké synagoze, postavené v novorománském slohu s orientálními prvky.¹¹⁰ Veřejné budovy vznikaly také jako centra místního spolkového života. Na mezinárodní úrovni se proslavil plzeňský pěvecký sbor Hlahol s výraznou osobností sbormistra Hynka Palla.¹¹¹ Začaly vznikat také ženské spolky a díky vzrůstající oblibě pohybových aktivit typu tenisu, pěších výletů nebo cyklistiky i spolky sportovní a tělovýchovné, mezi kterými zastávala od roku 1863 ústřední roli místní organizace Sokola. O rok dříve v Plzni zahájila svou činnost Měšťanská beseda, z ní se zakrátko vydělil spolek

¹⁰³ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 166.

¹⁰⁴ M. BĚLOHLÁVEK, *Umění*, s. 314.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 318.

¹⁰⁶ V. ČEPELÁK, s. 139.

¹⁰⁷ K. KUČA, *Města*, s. 246.

¹⁰⁸ V. ČEPELÁK, s. 139.

¹⁰⁹ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 174.

¹¹⁰ K. KUČA, *Města*, s. 231.

¹¹¹ A. ŠPELDA, *Progresivní prvky*, s. 80.

pro řemeslníky Řemeslnická beseda.¹¹² Místní obyvatelé měli také živý zájem o záchranu a rekonstrukci plzeňských historických památek, spolkovou základnu se jim nicméně podařilo založit teprve v roce 1909, kdy vznikl Kroužek přátel starožitností pro Plzeň a okolí.¹¹³

Rozvoj spolků poskytoval vhodnou základnu k polarizaci napětí a prohlubování vzájemné nedůvěry mezi Čechy a Němci. Početní růst plzeňského obyvatelstva se odrážel zejména v česky mluvících nižších vrstvách, které do města přicházely za prací. Zatímco plzeňská vyšší měšťanská společnost se před tímto přílivem uzavírala a jen neochotně přijímala jakékoliv podněty, čeština se opět začala prosazovat u části živnostníků a inteligence. Jazykový boj se časem vyostřil natolik, že na konci 19. století začalo docházet k národnostním nepokojům, které se v Plzni projeví roku 1897 v podobě vzájemných provokací, srážek a vytloukání oken.¹¹⁴ Další stálý třetí bod představovalo školství. Rozvoj základních škol, totiž obecných a měšťanských, stejně jako různých škol středních a zvláště učňovských nabral ve městě na plných obrátkách, objevily se dokonce myšlenky založit v Plzni univerzitu. Kamenem úrazu zůstával spor o vyučovací jazyk. Došel tak daleko, že k českým školám, financovaným městem, byly zřizovány stejné školy s německou výukou, ovšem financované státem.¹¹⁵ Významný krok představovalo ustavení českého reálného gymnázia v roce 1871 a souběžně zřízení české obecné a měšťanské školy dívčí.¹¹⁶

1.5 Nová doba (20. století)

Počátek 20. století zastihl město uprostřed rozkvětu. Příčinou bylo mimo jiné období dlouhého klidu, kdy Plzeň prožila válečné ohrožení naposledy v roce 1866 s průtahem pruské armády. Vypuknutí první světové války proto přijali Plzeňané bez známek odporu, naopak spíše se zvědavostí a napjatým očekáváním.¹¹⁷ Situace se začala rychle měnit se zvyšujícími se hospodářskými problémy a zásobovacími potížemi, od roku 1916 proto docházelo ve městě k pravidelným vlnám stávek, k demonstracím, sabotážím v továrnách a hladovým bouřím. Nespokojenost

¹¹² V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 106.

¹¹³ Viz TAMTÉŽ, s. 194.

¹¹⁴ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 123.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, s. 124.

¹¹⁶ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 132.

¹¹⁷ Viz I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 126.

obyvatelstva prohlubovala vzrůstající odpor vůči Rakousku-Uhersku, myšlenka obnovení samostatnosti českého státu si postupně získala většinu společnosti, kdy si zejména nižší vrstvy tuto naději spojovaly s očekáváním sociální spravedlnosti, kterou jim nová republika zajistí.¹¹⁸

Roli průmyslového a správního centra plnila Plzeň také v meziválečném období, kdy rozpory mezi Čechy a Němci postupně kulminovaly. Německá menšina ztrácela vedoucí pozice v politickém světě města i v řízení důležitých institucí, svůj význam si naopak podržela téměř třítisícová plzeňská židovská komunita.¹¹⁹

Po první světové válce se město potýkalo s úbytkem obyvatel a následky poválečné hospodářské krize. Tehdy došlo ve většině plzeňských závodů k podstatnému omezení výroby a hromadnému propouštění, které se nevyhnulo ani největším podnikům, Škodovy závody byly nuceny během roku 1922 propustit více než 4000 lidí.¹²⁰ Krize byla překonána počátkem roku 1923, samospráva města poté stála před jiným úkolem, jednalo se o formální úpravu správního a administrativního uspořádání města. Tzv. Velká Plzeň byla vytvořena v roce 1924 integrací přilehlého osídlení Doubravky, Doudlevců, Lobzů a Skvrňan do městské aglomerace.¹²¹

Výrazně se na podobě města podepsala nacistická okupace. Ať již se jednalo o příliv uprchlíků z pohraničí po uzavření Mnichovské dohody, stupňující se germanizační tlak, fyzické postihy především židovského obyvatelstva nebo ničivé britské nálety ke konci druhé světové války, každá z událostí zanechala stopu především v mysli pamětníků. Město bylo osvobozeno americkou armádou 6. května 1945. V důsledku válečných škod se však téměř zastavil další rozvoj infrastruktury, obtíže dále prohloubila vlna kolektivizace a nástup komunistické administrativy.¹²² Svou ústřední roli v západočeském prostředí si město přesto uchovalo také po celou dobu existence komunistického režimu a tento její význam přetrval i po listopadu 1989.¹²³ Plzeň má dnes pověst živého a otevřeného kulturního města.

¹¹⁸ V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 241.

¹¹⁹ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 194.

¹²⁰ Vladimír BRICHTA, *Dějiny Plzně 3. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1982, s. 36.

¹²¹ K. KUČA, *Města*, s. 249.

¹²² I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 370.

¹²³ TAMTĚŽ, s. 428.

2. Zvonařská rodina Pernerových

Autorka vzpomínek Luisa Pernerová-Zykmundová pocházela z bohaté rodiny plzeňských měšťanů. Pernerovi se mohli pyšnit dlouholetou tradicí výroby zvonů pro Plzeň i další města, zaměřovali se dále na sestavování požárních stříkaček a mědikovectví. Členové rodu po sedm generací během 18., 19. a první poloviny 20. století provozovali zvonařský podnik, aktivně se podíleli na životě města a patřilo jim nezpochybnitelné místo mezi jeho vyššími vrstvami.

Luisa Pernerová-Zykmundová narozená v roce 1867 představovala v přímé linii poslední příslušnici tohoto plzeňského zvonařského rodu a ačkoliv celý svůj život nestrávila pouze v západočeské metropoli, životní cesta ji sem znovu zakrátko zavedla a Luisa se zařadila mezi výrazné osobnosti místního dění konce 19. a počátku 20. století. Angažovala se ve spolkovém životě, měla zájem o ochranu plzeňských památek a psala články do místního historického sborníku, nejvíce volného času však věnovala shromažďování informací o vlastní rodové historii a snaze o uchování pernerovského odkazu. Tuto činnost nepřerušila ani v nelehkém období obou světových válek.

Rozsáhlá osobní pozůstalost nejlépe dokazuje, jak horlivou amatérskou badatelkou se Luisa Pernerová-Zykmundová s přibývajícím věkem stávala. Z dochovaných písemností vyniká pokus o sestavení velmi podrobného rodokmenu Pernerů a jejich širokého příbuzenstva, zápisy osobních vzpomínek a záznamy tradovaných příběhů o členech rodiny, které posloužily jako podklad pro sepsání rodinné kroniky. Součástí archivního fondu je v neposlední řadě také objemná korespondence složená z osobních i úředních dopisů, z nichž každý obsahuje genealogické údaje osvětlující bílá místa v pernerovské historii. Výsledky Luisiny práce tak umožňují rekonstruovat historii rodu a život pisatelky.

2.1 Rod Pernerů

Počátky Pernerů v Plzni spadají na samý přelom 17. a 18. století, kdy do města přibyl vyučený zvonař Jan Perner (1667-1760).¹²⁴ Podle rodinného podání přišel z města Bern ve Švýcarsku.¹²⁵ Ve skutečnosti šlo o rodáka z Brixenu v Tyrolsku, který do té doby zastával funkci správce vodotrysků na zámku v Ostrově u Karlových Varů.¹²⁶

Do nového bydliště v Plzni jej doprovázela manželka Anna Marie Pernerová (1668-1746) a syn Jan. Usazení proběhlo úspěšně, neboť byl Jan Perner 9. června 1702 přijat mezi plzeňské měšťany a již od následujícího roku jsou známy zvony jím odlité.¹²⁷ V roce 1705 pro sebe a svou rodinu zakoupil za 300 zl dům č. p. 17 v nynější Veleslavínově ulici. Domek ležel na okraji města, přiléhal až téměř k hradební zdi a Jan sem umístil také svou první zvonárnu.¹²⁸ Zde v roce 1719 slil mimo jiné velký zvon (měl průměr 1,12 m a vážil 784 kg) pro právě přestavovaný kostel sv. Jiří v plzeňské Doubravce.¹²⁹ Velikou nevýhodou nového obydlí byly jeho stísněné prostory, v roce 1722 se tudíž celá rodina přestěhovala do prostornějšího domu č. p. 88 v nynější Pražské ulici blízko náměstí, který se nadlouho stal pernerovským sídlem. Přemístěna byla rovněž zvonárna nacházející se zřejmě ve dvoře po pravé straně (kde je nyní cukrárna).¹³⁰

Manželům Pernerovým se v Plzni narodilo sedm dětí, čtyři synové a tři dcery, z nichž Josef převzal po otci zvonařskou živnost, když se staří manželé odebrali na odpočinek. Jan Perner se dožil neobyčejně vysokého věku devadesáti tří let a byl spolu s manželkou pohřben na hřbitově u chrámu sv. Bartoloměje, místě vyhrazeném plzeňským měšťanům.¹³¹

¹²⁴ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 2.

¹²⁵ Jméno Perner mohlo být skutečně odvozeno od názvu města Bern, které se německy ještě do roku 1849 psávalo jako Pern, stejně tak ale mohlo jít o odvozeninu z místního názvu pro Beroun nebo Pern u Teplé v Čechách. Názvy jako Perná, Perne, Pernau se dále vyskytují i u měst v Sasku a Rakousku. Viz Dobrava MOLDANOVÁ, *Naše příjmení*, Praha 1983, s. 138.

¹²⁶ Archiv města Plzně, *Pozůstalost*, s. 1.

¹²⁷ Jeho nejstarší známý zvon byl umístěn v Ledcích v roce 1703. J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹²⁸ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 3.

¹²⁹ L. LÁBEK, *Od "Spravedlnosti" ku kostelu sv. Jiří pod Pecihrádkem*, Plzeň 1926, s. 29.

¹³⁰ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹³¹ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 3.

Josef Perner (1714-1768) převzal rodinný podnik již jako usedlý muž s rodinou a dětmi. Živnost vedl od roku 1741 až do své smrti¹³² a celkem odlil zvony o hmotnosti cca 15 kilogramů.¹³³ Byl schopným hospodářem a znamenitě rozšířil rodinné jmění, vlastnil komplex zahrad u dnešních Kopeckého sadů ve vnitřním městě a později získal i dům manželčiny rodiny v Perlové ulici. Ženil se jako šestadvacetiletý 13. září 1740, jeho vyvolenou se stala šestnáctiletá dcera místního koželuha Anna Alžběta Strohlová (1724-1797), se kterou měl osm synů a šest dcer.¹³⁴ Většina dětí zemřela krátce po narození a o osudech ostatních se toho ví jen velmi málo. Dcera Barbora se v roce 1786 bohatě provdala a stala se matkou pozdějšího plzeňského purkmistra Františka Vanky.¹³⁵

Nejstarší ze synů Josefa Pernerera Jan Josef (1747-1804) se u otce vyučil zvonařem a odešel po jeho smrti v roce 1768 za zaměstnáním do ciziny. Pracoval v Mnichově, Stuttgartu a Mannheimu a po návratu do českých zemí přijal v roce 1772 místo u českobudějovického zvonařského mistra Antonína Pögla.¹³⁶ Za manželku si vzal jeho neteří Františkou Hermannovou, za několik let převzal tamní zvonařnu a stal se zakladatelem mladší větve pernerovského rodu.¹³⁷ Dne 16. června 1778 se mu narodil dědic Jan Karel.¹³⁸ Pernerovi působili v Českých Budějovicích až do roku 1946, kdy po odsunu odešli do německého Pasova a přesunuli tam také zvonařskou dílnu, která je dosud v provozu a má dnes svoji pobočku znovu i v Českých Budějovicích.¹³⁹

Mladší syn Josefa Pernerera Petr Pavel zůstal věrný Plzni i po otcově smrti a setrval ve svém rodném městě až do konce života.¹⁴⁰ Jeho matka Anna Alžběta se záhy znovu provdala za mladého zvonařského tovaryše Jakuba Viléma Seitze (1744-1793) pocházejícího z pražské rodiny zlatníků Seitzů.¹⁴¹ Právě tímto krokem pravděpodobně vyvolala roztržku s již dospělým synem Janem Josefem, který se obratem rozhodl pro odchod z domova.

¹³² J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹³³ L. PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina*, s. 12.

¹³⁴ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 5.

¹³⁵ Zvolen do úřadu 5. září 1850. I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 126.

¹³⁶ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹³⁷ L. PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina*, s. 12.

¹³⁸ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 7.

¹³⁹ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹⁴⁰ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 6.

¹⁴¹ Archiv města Plzně, *Pozůstalost*, s. 1.

Dílnu převzal Jakub Vilém Seitz a ukázal se být zručným zvonařem, stejně jako schopným obchodníkem. Obětavě pečoval o novou rodinu a jeho zásluhou nemálo vzrostlo beztak velké rodové jmění Pernerů. Mimo zvony vyráběl jako první z majitelů dílny rovněž požární stříkačky a vodní čerpadla.¹⁴² V roce 1776 získal do vlastnictví zahradu, pole a hospodářské stavení pod hřbitovem sv. Mikuláše. Součástí koupě byla také kaple zasvěcená pražskému Jezulátku nacházející se na stejném místě.¹⁴³ Kaplička zde stála od roku 1745, kdy ji nechal zbudovat tehdejší primátor Plzně Petr Pavel Helffer.¹⁴⁴

Již v roce 1773 si Jakub Vilém Seitz zajistil nárok na poměrně sešlou slévárnu, postavenou v tzv. Zwingru, místě obklopeném vnitřní a vnější plzeňskou městskou hradbou mezi tehdejší Saskou bránou a Pražskou bránou. Oprava a rozšíření objektu si vyžádaly několik let, nakonec sem s úspěchem přestěhoval svou zvonárnu.¹⁴⁵ Řádně v ní vyučil nevlastního syna Petra Pavla řemeslu a jelikož měl s manželkou pouze dceru Annu Františku, ustavil ho svým univerzálním dědicem. Zemřel 17. listopadu 1793 v nedožitých padesáti letech a jako první z příslušníků rodiny byl pohřben v kapli „U Ježíška“.¹⁴⁶

Po smrti otčíma provozoval zvonařskou živnost v Plzni Petr Pavel Perner (1764-1848). Díky svému majetku představoval žádaného ženicha, on sám se do sňatku ale příliš nehrnul. Manželský slib nakonec předal 27. ledna 1795 Alžbětě (1764-1845), která dosud patřila mezi služebné v pernerovském domě.¹⁴⁷ Narodila se v Nepomuku jako Eliška Walterová a v rodové tradici představovala jednu z často vzpomínaných, byť díky svému neznámému původu lehce tajemných postav.¹⁴⁸ Platila za velmi energickou paní domu a získala přezdívku „zlá zvonařka“.¹⁴⁹

Manželé Pernerovi měli osm potomků, většina z nich zemřela záhy včetně čtyřčat, jejichž narození vyvolalo v roce 1802 ve městě senzaci. Dědicem rodu se jako

¹⁴² J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹⁴³ Archiv města Plzně, *Pozůstalost*, s. 1.

¹⁴⁴ L. LÁBEK, *Čtení*, s. 8.

¹⁴⁵ L. PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina*, s. 12.

¹⁴⁶ L. LÁBEK, *Čtení*, s. 29.

¹⁴⁷ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 10.

¹⁴⁸ L. LÁBEK, *Čtení*, s. 29.

¹⁴⁹ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 11.

jediné přeživší dítě stal syn Václav narozený 11. listopadu 1803.¹⁵⁰ Jeho otec Petr Pavel ve stejném roce přestavěl starý dům č. p. 88 v Pražské ulici na dvoupatrový a do jeho kamenného portálu nechal vytesat letopočet a tři zvony,¹⁵¹ které jsou na místě k vidění dodnes.¹⁵² Sám byl jako zvonář velmi uznáván. V roce 1807 došlo z jeho popudu k přestavbě kaple „U Ježíška“ na kostelík podle plánů stavitele Antonína Bartha. Nově přebudovaná stavba byla záhy slavnostně vysvěcena arciděkanem Tomášem Kordíkem a Pernerovi si zde nechali s definitivní platností vybudovat rodinnou hrobku.¹⁵³ Mezi léty 1793 až 1883 v ní bylo pohřbeno celkem dvacet šest příslušníků rodiny a jejich nejbližších příbuzných.¹⁵⁴ Petr Pavel Perner nepředstavoval výjimku, v prosinci 1847 spočinul „U Ježíška“ po boku manželky, která zemřela o dva roky dříve.¹⁵⁵

Zvonařskou živnost po svém otci převzal již v roce 1825 syn Václav Perner (1803-1869).¹⁵⁶ Ve svých dvaadvaceti letech si vzal 18. listopadu 1825 Terezii (1807-1865), dceru plzeňského perníkáře Josefa Steinbacha.¹⁵⁷ Manželům se narodilo celkem jedenáct dětí, z nichž pět zemřelo zcela malých, čtyři zbývající dcery (Klára, Emanuela, Anastazie a Eliška) se naopak dožily každá velmi vysokého věku, stejně jako dva přeživší synové, starší Petr narozený v roce 1893 a mladší Robert, který později pokračoval v rodové zvonařské tradici.¹⁵⁸

Václav Perner slil za svůj život přes dvě stě různých zvonů o celkové hmotnosti 11 400 kg. V práci se mu velmi dařilo, pokračoval ve výrobě požárních stříkaček a nově k sortimentu nabízených výrobků přidal také hodinové cimbály. Rozšířil zvonárnu o další dílny, a když uhodil v noci z 5. na 6. února 1835 do věže plzeňského chrámu sv. Bartoloměje blesk a zničil zvonici, připadlo právě jemu odlít pro Plzeň zvony nové.¹⁵⁹ Po smrti své první ženy Terezie se Václav Perner znovu oženil. Dne 5. července 1868 si vzal v kostelíku „U Ježíška“ svou hospodyní Josefou Hříbalovou.¹⁶⁰ Krátce nato však zemřel a bylo nutné postarat se o rozdělení

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 13.

¹⁵¹ Petr Pavel Perner označoval svá díla zkratkou PPP.

¹⁵² J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹⁵³ L. LÁBEK, *Čtení*, s. 13.

¹⁵⁴ Viz TAMTÉŽ, s. 29-30.

¹⁵⁵ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 14.

¹⁵⁶ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹⁵⁷ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 15.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 16.

¹⁵⁹ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 97.

¹⁶⁰ Rodokomen otce Luisy Pernerové-Zykmundové a příbuzných rodin, sign. 7 e 93, fol. 14^r.

pernerovského majetku mezi jeho šest dětí. Volba nakonec padla na veřejnou dražbu, která se konala se ve dnech 21. a 22. října 1869.¹⁶¹

Zvonařský podnik převzal již v roce 1861 Václavův mladší syn Robert Perner (1839-1903). Ve zmíněné dražbě získal kostelík „U Ježíška“, jeho údržbu si ale nemohl dovolit, neboť zároveň pracoval na přemístění zvonárny do nové lokace na Poděbradově třídě (později třída Marie Škardové), kde v roce 1868 vystavěl zároveň nový rodinný dům č. p. 10.¹⁶² Finanční náklady se ukázaly být příliš vysoké, a tak byl „Ježíšek“ v roce 1870 prodán, přešel do vlastnictví plzeňské rodiny Divíškových.¹⁶³

Robert Perner, poslední přímý mužský potomek plzeňské zvonařské rodiny Pernerů se všemožně snažil svůj podnik modernizovat. Kromě přesunutí do nových prostor k tomu měl i dobré profesní předpoklady, zvonařství se vyučil u otce v Plzni, následně pokračoval na zkušenou do slezského Freudenthalu, kde se u mistra Antonína Lufta zdokonalil v mosaznictví.¹⁶⁴ Pracoval nějaký čas jako tovaryš a konečně v roce 1861 nastoupil na vandr. Cílem většiny vandrovnických tovaryšů z Čech a Moravy byla tehdy Vídeň, někteří ale pokračovali, buď na jih a jihovýchod do severní Itálie, Uher, Chorvatska a odtud dál na Balkán, anebo se rozhodli pro západní směr a vydali se do Německa, Belgie, Francie a Velké Británie.¹⁶⁵ Robert si vybral cestu přes Bavorsko, prošel trasu vedoucí z Mnichova, přes Augšpurk, Magdeburk, Lipsko a Drážďany zpět do Prahy a domů do Plzně, kam dorazil ještě téhož roku v létě.¹⁶⁶

Díky svým zkušenostem se stal Robert Perner velmi dobrým řemeslníkem. O poznání hůře na tom však byl s řízením finančních záležitostí, chyběla mu praktičnost jeho matky Terezie, dlouholeté majitelky modistického obchodu v Plzni.¹⁶⁷ Přizval si proto v roce 1871 ke svému podnikání jako společníka kotláře Arnošta Juránka. V obchodním rejstříku byla firma zaprotokolována o dva roky později jako

¹⁶¹ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 17.

¹⁶² J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 98.

¹⁶³ L. LÁBEK, *Čtení*, s. 14.

¹⁶⁴ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 3^r.

¹⁶⁵ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996, s. 188.

¹⁶⁶ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 24^v.

¹⁶⁷ TAMTÉŽ, fol. 2^r.

mědikovecká a zvonařská továrna Juránek & Perner.¹⁶⁸ Podnik fungoval sedmnáct let, dokud se v roce 1888 oba vlastníci nerozhodli pokračovat každý v samostatném podnikání.¹⁶⁹ Arnošt Juránek založil mědikovárnu a slévárnu kovů se sídlem ve Fügnerově ulici č. p. 6, kterou řídil až do své smrti v roce 1895. Posléze ji úspěšně převzala manželka a jeho synové. Firma zanikla v důsledku hospodářské krize v roce 1940.¹⁷⁰ Firma Roberta Pernerera nesla název „R. Perner, továrna na zboží kovové a zvonařství v Plzni“. Nabízela výrobu požárních stříkaček, ale její majitel byl pyšný zejména na zhotovené zvony. Poté, co roku 1892 pukl zvon Jan na věži chrámu sv. Bartoloměje, Robert Perner ho s úspěchem znovu přelil.¹⁷¹

Svatbu slavil Robert Perner v 10. září 1866 s Bedřiškou Karolínou Křepinskou (1850-1929).¹⁷² Nezanechal po sobě žádného mužského dědice, od roku 1895 však ve firmě pracoval manžel jeho starší dcery Luisy Jiří Zykmond (1863-1944), ten podnik také v roce 1903 převzal a dále vedl.¹⁷³ Závod vyráběl kromě zvonů hlavně speciální součástky pro tovární stroje, ale i běžné kovové kuchyňské a domácí nářadí. V dalších letech se na chodu firmy podílel syn Robertovy mladší dcery Berty Karel Šulc, jenž se v roce 1941 stal posledním majitelem podniku. Firma zanikla v důsledku vlny znárodnování v roce 1950, poslední zvon zde byl vyroben pro obec Ejpovice v roce 1948. Budova bývalé zvonařny pak musela v šedesátých letech ustoupit plánům na přestavbu města a byla zbourána.¹⁷⁴

2.2 Luisa Pernerová-Zykmundová

Luisa, prvorozená dcera Roberta a Bedřišky Karolíny Pernerových, se podle matričních záznamů narodila 14. března 1867 v domě č. p. 90 na plzeňském vnitřním městě, kde měl sladovnu a hostinec její dědeček Bedřich Křepinský. Pokřtěna byla 20. března jako Aloisie Josefa kaplanem Václavem Karlachem.¹⁷⁵ Odmalička trpěla vleklou nemocí očí, hrozilo ji oslepnutí a v nejkrajnějším případě i smrt. Léčba zabrala

¹⁶⁸ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 98.

¹⁶⁹ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 18.

¹⁷⁰ J. HUČKA, *Z historie některých menších sléváren v Plzni*, Z dějiny hutnictví 33, Praha 2003, s. 58-59.

¹⁷¹ TÝŽ, *Zvonařské dílny*, s. 98.

¹⁷² Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 30.

¹⁷³ L. PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina*, s. 14.

¹⁷⁴ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 98.

¹⁷⁵ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Plzeň 1864-1867, sign. 55, zdigitalizováno a zpřístupněno na <http://actapublica.eu> (k 21. červenci 2012).

tři roky a proběhla úspěšně do té míry, že se Luisa plně uzdravila a jediný trvalý pozůstatek nemoci představovalo zhoršené vidění na pravé oko.¹⁷⁶

V předškolním věku docházela jeden rok do německé dívčí školy, kterou v Plzni v sedmdesátých letech 19. století založila a vedla slečna Flora Ottová v domě č. p. 9 na rohu Dřevěné ulice (dnešní Mansfeldovy). Školu jako takovou začala Luisa navštěvovat v šesti letech, chodila nejprve pět let do německé obecné školy, poté nastoupila na jeden rok do německé měšťanky, odkud na poslední dva roky přešla do měšťanky české.¹⁷⁷ Splnila tak povinnou školní docházku, která tehdy díky Hasnerovu školskému zákonu schválenému v roce 1869 trvala osm let.¹⁷⁸ Není známo, že by navštěvovala školu ještě po dosažení základního vzdělání.

Kvůli svému křehkému zdraví jezdila Luisa jako dítě spolu s matkou každé léto na venkov za „zdravým povětrím“. Pobývaly pravidelně v blízkých Šťáhlavech u rodinného přítele fořta Bedřicha Klotze. Jejich vyjížďky předznamenaly módu letních bytů, k níž se začali ostatní plzeňští měšťané přiklánět ve větší míře teprve o několik desetiletí později.¹⁷⁹ V osmnácti letech se zde Luisa seznámila se svým budoucím manželem Jiřím Josefem Zikmundem, synem sládka Václava Zykunda a Marie Pössnerové z Horní Bukoviny u Mnichova Hradiště. Jiří v době prvního setkání bydlel s rodiči v blízkém Spáleném Poříčí, ale pracoval jako účetní právě ve Šťáhlavech. Zásnuby pár slavil v červnu 1886, se svatbou však bylo třeba počkat do okamžiku, než Jiří dosáhne stabilního postavení, aby se mohl postarat o budoucí rodinu. Čekání se protáhlo v důsledku jeho neustálých pracovních přerazování na dlouhou dobu pěti let.¹⁸⁰

Svatební den byl nakonec symbolicky stanoven na stejné datum, kdy Luisini rodiče slavili stříbrné výroční vlastní svatby. Obřad se uskutečnil 10. září 1891 v chrámu sv. Bartoloměje v Plzni. Za svědky šli mladým manželům strýc nevěsty Petr

¹⁷⁶ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 1^v.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, fol. 3^r.

¹⁷⁸ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století II. Život všední i sváteční*, Pardubice 2004. s. 42.

¹⁷⁹ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 6^v.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 48^f.

Perner a ženichův kamarád Václav Jiřínský, pojezdny na panství ve Spáleném Poříčí.¹⁸¹ Spolu s rodiči nevěsty a ženicha šlo o jediné hosty. Obvyklá svatební hostina se konala před vlastní svatbou a i ona byla pojata jednoduše, pozváno bylo pouze několik příbuzných a nejbližších přátel. Po příjezdu z kostela se podávala na oslavu lehká přesnídávka a ještě téhož dne odpoledne odjeli novomanželé na svatební cestu do Prahy, kde právě probíhala Jubilejní výstava. V české metropoli se zdrželi tři dny a následně zamířili vlakem do nového domova v Klášteře Hradiště nad Jizerou, kam byl Jiří Zykmond přeřazen na pozici účetního v místním pivovaru.¹⁸² Strávili v této malé obci ležící nedaleko Mladé Boleslavi spokojené tři roky a přivítali v ní na svět první dvě děti, nejprve v roce 1892 syna Jiřího¹⁸³ a o dva roky později dceru Lídu.¹⁸⁴

Ke konci roku 1894 došlo k druhému stěhování rodiny, tentokrát do Bělé pod Bezdězem, kam byl Jiří Zykmond přeložen na pozici účetního u lesního úřadu. Pobyt v Bělé trval pouze dvě léta, manželům tamní prostředí nevyhovovalo a rádi vyslyšeli přání Luisina otce Roberta Pnera, aby se vrátili zpět do Plzně a Jiří nastoupil do podniku svého tchána.¹⁸⁵ Rodina Zykmondova se v Plzni nastěhovala nejprve do bytu v druhém patře domu č. p. 21 na Husově třídě, kde se jim v září 1897 narodila druhá dcera Ludmila. Svými malými prostory však manželům s třemi dětmi nevyhovoval, vyměnili ho proto za prostory v domě „Pod Všemi Svatými“, kde zůstali do chvíle, než se v sousedství rodinného domu na Poděbradově třídě u pana MUDr. Jakla uvolnil byt. Poslední stěhování je čekalo v roce 1903 po smrti Luisina otce, kdy dostali do vlastnictví zděděný dům.¹⁸⁶

O dalších životních osudech Luisy Pernerové-Zykmondové toho lze zjistit jen málo. Sama se při vyprávění přísně držela příběhů z dětství, dospívání a záležitostí dotýkajících se minulosti rodiny. Zdá se pravděpodobné, že zbytek života strávila ve svém rodném městě, kde se v pokročilejším věku angažovala

¹⁸¹ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Římskokatolická církev, Plzeň 1890-1894, sign. 82, zdigitalizováno a zpřístupněno na <http://actapublica.eu> (k 21. červenci 2012).

¹⁸² Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 25^r-26^v.

¹⁸³ SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, Římskokatolická církev, Mnichovo Hradiště 1859-1894, sign. 19, zdigitalizováno a zpřístupněno na <http://actapublica.eu> (k 21. červenci 2012).

¹⁸⁴ Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52, s. 203.

¹⁸⁵ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 71^v.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, fol 72^v-73^r.

v místním Kroužku přátel starožitností.¹⁸⁷ Velmi málo informací lze rovněž vysledovat o jejím nejbližším rodinném kruhu. Ve vzpomínkách upřednostňuje rodiče, ale povětšinou mlčí o své mladší sestře, v souvislosti s dospíváním a založením rodiny se rozepisuje o svém manželovi, ale děti zmíní jen velmi lakonicky při jejich narození. Jakékoliv zprávy o rodině po roce 1900 zcela chybí. Jedinou výjimku tvoří zápis ve vzpomínkách týkající se oslavy Luisiny zlaté svatby. Konala se 10. září 1941 a i přes nelehké protektorátní poměry se na ni sjela celá rodina, přítomny byly všechny děti i vnoučata. Bohužel ani v tomto případě zápis nezmiňuje žádné rodinné vazby ani celá jména.¹⁸⁸

Zdrojem základních životopisných údajů o všech členech rodiny je tak pouze rodokmen rodu Pernerů. Teprve díky němu se podhalují vazby uvnitř autorčina nejbližšího rodinného kruhu. Patří sem její jediná sestra Berta, provdaná za Karla Šulce, a tři Luisiny děti. Nejstarší syn Jiří Alois Zykmond se vydal ve stopách svých rodičů, stejně jako otec se stal úředníkem a pracoval mezi léty 1915-1952 na tomto postu ve Škodových závodech, mimo to byl ale též aktivním členem Kroužku přátel starožitností a památek v Plzni.¹⁸⁹ Oženil se v červenci 1920 s Libuší Kadlecovou a měli spolu dvě děti Jiřího a Libuši.¹⁹⁰ Po odchodu do důchodu pracoval Jiří Alois od roku 1953 až do své smrti zdarma v plzeňském městském archivu, kde vytvořil rozsáhlé a ceněné dílo a předal sem v roce 1959 do opatrování též rodinný fond s pozůstalostí své matky.¹⁹¹ Sestavil například registraturu majetků Plzeňanů od 16. století do poloviny století 19. a vytvořil tak bohatou kartotéku jmen, domů a pozemků. Přestože nebyl vystudovaným archivářem ani historikem, dopracoval se díky jazykovým a paleografickým schopnostem velmi vysoké úrovně a psal i odborné články.¹⁹² Zemřel 28. března 1977 v Plzni.¹⁹³ Jeho sestra Aloisie Anna Marie Zykmondová se provdala v září 1923 za PhDr. Josefa Dostála, dlouholetého pracovníka archivu ministerstva vnitra.¹⁹⁴ Sama se živila jako učitelka a překladatelka z němčiny

¹⁸⁷ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 46^v.

¹⁸⁸ Viz TAMTĚŽ, fol. 28^f.

¹⁸⁹ Archiv města Plzně, *Pozůstalost*, s. 1.

¹⁹⁰ Rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmundové, sourozenců muže a příbuzných, sign 7 e 92, fol. 12^f.

¹⁹¹ Archiv města Plzně, *Pozůstalost*, s. 1.

¹⁹² M. BĚLOHLÁVEK, *Archiv města Plzně. Průvodce po fondech a sbírkách*, Plzeň 1987, s. 29.

¹⁹³ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 501.

¹⁹⁴ Rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmundové, sourozenců muže a příbuzných, sign 7 e 92, fol. 14^f.

a francouzštiny, spolupodílela se také na práci svého manžela.¹⁹⁵ Poslední ze sourozenců Ludmila se provdala v roce 1922 za Jana Štukbauera, na rozdíl od svých starších sourozenců se pravděpodobně nevěnovala odborné ani jiné publikační činnosti.¹⁹⁶

Její matka Luisa Pernerová-Zykmundová zemřela 6. května 1947 v Plzni ve věku osmdesáti let.¹⁹⁷ Shromáždování informací o rodu Pernerů zasvětila velkou část života a až téměř do poslední chvíle také zaznamenávala své vzpomínky. Závěrečný záznam v zápiscích je datován do května 1946.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Národní archiv, *Pozůstalost dr. Josefa Dostála (18.st.), 1892-1955, Inventář*, archivní pomůcka č. 1158, s. 4.

¹⁹⁶ Archiv města Plzně, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů, rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmundové, sourozenců muže a příbuzných, sign 7 e 92, 15^f.

¹⁹⁷ I. MARTINOVSKÝ, *Dějiny*, s. 408.

¹⁹⁸ Viz. Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 48^f.

3. Rozbor knih vzpomínek

Pozůstalost rodin Pernerů a Zykmondů zahrnuje několik pramenů, ve kterých chtěla jejich autorka Luisa Pernerová-Zykmondová zachytit a přiblížit minulost svých předků. Nejrozsáhlejší a obsahově nejcennější jsou zápisy vzpomínek a příběhů z rodinné historie zaznamenané ve třech knihách nebo spíše zápisnicích malého formátu.¹⁹⁹ Obsah knih byl později upraven a přepsán do podoby rodinné kroniky vyznačující se větší uceleností a návazností jednotlivých příběhů. Jejich vznik, původní pořadí a dobu zaznamenání je však možné sledovat pouze díky autentickým zápisům v knihách.

Jde výhradně o příběhy zaznamenané z retrospektivního pohledu, pro období druhé poloviny 19. století čerpají ze svědectví pisatelky, pro starší dobu 18. a 19. století pak z vyslechnutých vypravování rodinných příslušníků a informací shromážděných autorkou. Zápisy jsou datované jen sporadicky, pouze deset z nich má na svém konci poznámku o dni, měsíci a roku vzniku nebo alespoň o měsíci a roku, což představuje zlomek z veškerého počtu záznamů.²⁰⁰ Titulní strana zmiňuje rok 1924 jako počátek psaní vzpomínek,²⁰¹ první datovaný zápis však pochází až z 15. listopadu 1930,²⁰² zatímco poslední spadá do května 1946.²⁰³ Celé dílo tedy vznikalo v průběhu dvacátých až čtyřicátých let 20. století. Nezdá se, že by si pisatelka vedla podobně ucelené poznámky někdy dříve, před rokem 1924 pracovala pouze na shromažďování životopisných údajů o příbuzných. Podobné dílo nenapsal ani žádný z Luisiných předků, neboť by z takové práce jistě čerpala a zmínila ji. Autorka se místo toho spoléhala na ústní tradici, zaznamenané informace pak ověřovala a doplňovala nejčastěji údaji v matrikách a městských knihách.²⁰⁴

¹⁹⁹ Dále bude používán výraz „knihy“.

²⁰⁰ Jedná se o šest zápisů v první knize, konkrétně o data 15. listopadu 1930, říjen 1931, 8. května 1935, 14. května 1935, 23. září 1936 a 16. listopadu 1936. Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 38^r, 28^r, 54^r, 59^r, 60^v, 62^r; tři zápisy v druhé knize, konkrétně o data 20. března 1932, leden 1934 a březen 1936. Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 41^r, 55^r, 57^v; a jeden zápis ve třetí knize, konkrétně se jedná o datum květen 1946. Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 48^r.

²⁰¹ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 1^r.

²⁰² TAMTÉŽ, fol. 38^r.

²⁰³ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 48^r.

²⁰⁴ Viz L. PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina*, s. 11.

Vzpomínky přibývaly zvolna a nepravidelným tempem. Ve vzácných případech, kdy jsou zápisy v jedné knize datované těsně za sebou, bývá mezi nimi rozdíl týden,²⁰⁵ několik měsíců, ale i více než rok.²⁰⁶ Datace zároveň naznačuje, že se do prvních dvou knih psalo současně podle toho, zda událost spadala spíše do okruhu vlastních vzpomínek pisatelky nebo do sféry vyprávění o předcích. Naproti tomu zápisky ve třetí knize jsou koncipovány jinak a témata opět kombinují. Odhadnout, kdy přesně vznikl určitý nedatovaný zápis, patří mezi poměrně složité úkoly, pořadí knih ale bylo možno stanovit na základě titulní strany první z nich a posledního datovaného zápisu, který je zároveň koncem třetí knihy. Mezi stejně komplikované otázky patří i orientace v jednotlivých záznamech, po prostudování je patrná snaha pisatelky držet se určité chronologické osy a tématického dělení, na první pohled ovšem zápisky působí poměrně chaoticky. Sloužily jako podklad pro další autorčinu práci na rodinné kronice, původně ale zřejmě vycházely především z její osobní potřeby psát.

3.1 Popis vnější

Zápisy jsou zaznamenány ve třech knihách menšího formátu, první z nich má rozměry 22,5 x 14,3 cm, druhá je téměř stejné velikosti 22,5 x 15 cm, třetí kniha se od nich odlišuje menším měřítkem 19 x 11 cm. Jejich listy ani stránky nejsou nijak číslovány, pouze pro potřeby této práce byla u knih použita foliace. Zápisy v první knize zaplňují celou její kapacitu, což představuje 84 folií, u druhé knihy jsou ponechány prázdné poslední tři listy, má přitom 91 folií, u poslední zůstává asi polovina všech stránek prázdných a popsáno je 48 folií.

Každou z knih chrání desky, u druhé se jedná o desky tvrdé, zelenočerně kropenaté s tmavozeleným oblým hřbetem. Zbylé knihy, první a třetí mají vzhled spíše sešitový, jejich desky jsou měkké černobíle čtverečkované s rovnými hřbety. Třetí je opatřena červenou ořízku. Desky ani hřbet knih nenesou žádný štítek ani nápis, který by napověděl něco o jejich obsahu. Při pořádání rodinného fondu Pernerů a Zykmondů v plzeňském městském archivu však byl na horní levý okraj každé nalepen bílý obdélník s nadepsanou signaturou „6 f 130, 6 f 131, 6 f 132“.

205 Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 54^r, 59^r.

206 TAMTÉŽ, fol. 59^r, 60^v.

Silně poškozený hřbet se vyskytuje pouze u první knihy, vazby u dalších dvou nejsou poškozeny a mají zachovalý vzhled. Přední i zadní příděští u všech je prázdné, obdobně se žádný nápis nenachází ani na předních předsádkách knih a prázdný zůstal vždy také první list. Titulní stranu má pouze první kniha, kde v horní polovině úvodní stránky stojí nadepsáno *Několik kapitol z rodinné kroniky*, o něco níže pak následuje dodatek *Na památku zaznamenala Luisa Zykmondová roz. Pernerová* a pod vynechaným řádkem je doplněno ještě *v Plzni roku 1924*. Zbylé knihy postrádají jakékoliv označení či věnování, v jejich úvodu lze objevit pouze poznámku zběžně načrtnutou obyčejnou tužkou *Napsala Luisa Zykmondová, roz. Pernerová*, bez bližšího určení.

Zápisy prvních dvou knih se nalézají na běžném linkovaném papíře, v případě třetí tvoří podklad papír čtverečkový. Jednotlivé listy jsou u první knihy prošity a spojeny bílou na několika místech viditelně potrhanou nití, druhá kniha má ve své horní a dolní části umístěny dvě kovové svorky, u třetí knihy není na první pohled spojení patrné, listy u sebe drží díky pevnému sešití. Žádné volné listy se nevyskytují, přestože na některých místech zvláště v první knize je vázání poškozeno a uvolněno. V prvních dvou knihách se nachází několik míst, které nesou stopy vytržených listů. Není jisté, z jakého důvodu byly vytrženy, došlo k tomu však během psaní, neboť zápisy před a za vytrženými místy na sebe plynule navazují. Autorka tímto způsobem zřejmě odstraňovala nepovedené pasáže přímo při procesu tvorby.²⁰⁷

3.2 Popis vnitřní

Vzpomínky byly psány převážně česky, němčina se objevuje v ojedinělých případech přepisů částí novinových článků, dopisů, záznamů písní nebo v úslovích a ustálených výrazech. V jednom případě je uveden přepis telegramu v srbochorvatštině.²⁰⁸ Rukopis vyniká úhledností, písmo je snadno čitelné a veškeré zápisy jsou vedeny jednotně v humanistické kurzívě. Výjimku netvoří ani pasáže, jména

²⁰⁷ Vytržené listy se vyskytují celkem na čtyřech místech. V případě první knihy je to mezi folii 63^v a 64^f, chybí zde jeden list. Obdobně byly vytrženy dva listy mezi folii 68^v a 69^f. Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, 63^v-64^f, 68^v-69^f; stejný případ vytrhnutí dvou listů se vyskytuje i u druhé knihy mezi folii 78^v a 79^f, obdobně je tomu i v případě folií 90^v a 91^f, schází zde jeden list. Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, 78^v-79^f, 90^v-91^f.

²⁰⁸ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 49^v. Jedná se o poděkování Pernerovým za ubytování hostů při příležitosti oslav svěcení sokolského praporu v Plzni.

nebo slova určená k zvýraznění, která bývají v některých pracích odlišena užitím polokurzívy. Autorka na místo toho používá uvozovky, zřídka pak jedno nebo více slov podtrhává rovnou čarou.

Text se vyznačuje poměrně přehlednou úpravou, člení se do kapitol, které nemají žádné nadpisy, ale jsou označeny římskými číslicemi. U každé z knih číslování kapitol začíná vždy znovu od jedničky. První kniha obsahuje 35 kapitol, druhá 31 kapitol a třetí se člení na kapitoly čtyři, pojaté spíše jako rozsáhlejší tématické části. Celkem se text dělí do sedmdesáti kapitol, které zpravidla začínají na nové stránce, ale není tomu tak ve všech případech. Jednotlivé zápisy tvoří souvislé pasáže bez volných okrajů a postranních poznámek, pokud se poznámky vyskytují, jsou zapsány na konec kapitoly a označeny slovem *poznámka* či *dodatek*. Typické pro takové situace bývá změna inkoustu naznačující, že dovětek byl doplněn až s jistým časovým odstupem.

Změny slov nebo krátkých vět jsou v zápiscích vyřešeny formou škrtnutí a nadepsání správného tvaru nad opravovaný výraz, méně často je použita hvězdička pro vložení správné podoby, ta se pak nalézá na dolním okraji příslušné stránky. Zápisy mají různou délku, na několika místech zahrnují přehledy účetního charakteru, jedná se například o seznam darů na opravu historické památky nebo záznam o veřejné dražbě lóží v městském divadle. Dále se v textu ojediněle vyskytují úryvky z dopisů, různých gratulací k výročím, několik citací z novin, děkovný telegram, úryvky dětských říkanek a písní. Zvláštnost představují značky udělané obyčejnou tužkou na začátku většiny kapitol, autorka si jimi zřejmě označovala již přepsané kapitoly při sestavování rodinné kroniky.

3.3 Vztah k ostatním pramenům

Dříve než Luisa Pernerová-Zykmundová začala zapisovat vzpomínky a rodinná vyprávění, shromáždila rozsáhlé životopisné údaje o mnoha generacích Pernerů i dalších příbuzných rodin. Již před první světovou válkou vedla za tímto účelem korespondenci a ze získaných poznatků sestavovala rodinný rodokmenu. Ten posléze využila při tvorbě zápisů v knihách vzpomínek a uspořádání rodinné kroniky. Výsledky

navíc využila i při své publikační činnosti. Výzkumné práci se věnovala více než pětatřicet let.

Dochované dopisy uložené v rodinném fondu, které sloužily ke sběru informací pro sestavení rodokmenu, pocházejí od několika druhů korespondentů. Největší skupinu představuje Luisino dopisování s příbuznými. Obvykle mělo podobu zaslání vyžádaných údajů, jako je tomu např. u dopisu z 31. května 1911, ve kterém Luisin bratranec odpovídá na dotaz o svém otci a jeho rodinné větvi.²⁰⁹ Obdobně JUDr. Jedlička posílá 6. prosince 1931 tetě data své manželky a dětí.²¹⁰ Jinde se příbuzní přímo zapojují do výzkumné práce, při této činnosti matce nejvíce pomáhal syn Jiří. Součástí jeho dopisů bývala nejprve osobní pasáž, kde se probírala aktuální situace, zdraví členů rodiny a nejnovější události, a část s údaji, které si Luisa přála zjistit. Stejně je tomu např. u dopisu z 27. listopadu 1929.²¹¹ Právě zkušenost s vyhledáváním podobných informací mohla později Jiřího Zykunda přivést k archivářské práci.

Dopisy odesílané Luisou Pernerovou-Zykmundovou se sice nezachovaly, čas od času k nim však přikládala jakési dotazníky v podobě volných listů papíru, kde byly vlevo nadepsány otázky a vpravo zůstalo místo na adresátovy odpovědi. Několik z nich se mezi korespondencí dochovalo, bohužel není jasné, koho se měly týkat. Autorka si dopisovala rovněž s úřady a zejména s představiteli církve. V lístku z 31. listopadu 1931 jí např. nepomucký arciděkan Jan Strnad odpovídá na žádost o vyhledání údajů v tamní matriční knize.²¹² Jiné dopisy svědčí o tom, že si vyměňovala poznatky i s dalšími badateli. Dopis z 22. listopadu 1944 kupříkladu obsahuje poděkování pana Antonína Pěťuly za zaslání poznámky o rodu Mayerhofů,²¹³ apod.

Korespondenci jako způsob sběru informací doplňovala Luisa Pernerová-Zykmundová rovněž novinovými výstřižky a výpisky z plzeňských matrik. Získané údaje posloužily ke vzniku rodokmenu. Ten se skládá z jednotlivých listů papíru velkého formátu vždy samostatně nadepsaných pro každého mužského příslušníka rodiny. Na každém listu je poznamenáno jeho celé jméno, datum narození,

²⁰⁹ Korespondence k sestavení rodokmenu Pernerů, kart. 1273, dopis K. Krepla L. Zykmundové z 31. května 1911.

²¹⁰ TAMTÉŽ, dopis JUDr. Jedličky L. Zykmundové z 6. prosince 1931.

²¹¹ TAMTÉŽ, dopis J. Zykunda L. Zykmundové z 27. listopadu 1929.

²¹² TAMTÉŽ, lístek arciděkana J. Strnada L. Zykmundové z 31. prosince 1931.

²¹³ TAMTÉŽ, dopis A. Pěťuly L. Zykmundové z 22. listopadu 1944.

úmrtí a svatby spolu s údaji o rodičích a manželce, popř. dětech. Tyto listy se dělí do dvou kategorií, podle kterých jsou také vloženy do tvrdých desek spojených svorkami. Jedny z desek obsahují údaje o členech rodu Pernerů a jejich příbuzných až po Luisina otce Roberta Pernera.²¹⁴ Druhé se zaměřují na rodinu Zykmondů, děti Luisy a Jiřího Zykmonda a jejich rodiny.²¹⁵ Údaje v rodokmenu obsažené zahrnují období konce 17. století až první poloviny 20. století.

Jak již bylo zmíněno, uvedený výzkum přispěl k tvorbě zápisů ve vzpomínkových knihách zejména v místech, kde se autorka nemohla spolehnout na vlastní paměť nebo potřebovala ústní podání podložit fakty.²¹⁶ Záznamy ve vzpomínkových knihách byly následně přepsány do podoby dvou na sebe úzce navazujících dílů rodinné kroniky.²¹⁷ Oba díly mají podobu knih velkého formátu opatřených tvrdými deskami šedé barvy. Každý z nich nese na první straně nápis *Kronika rodu Pernerů*, u druhé knihy je přidáno upřesnění *II. díl*. Věnování na počátku prvního dílu zní: *Drahému Jiroušovi k padesátým narozeninám z lásky a na památku věnuje mamička.*²¹⁸ V Plzni, 3. června 1942. Kronika je psána strojopisně, obě její části zahrnují dohromady 221 popsaných stran, první díl končí na straně 106 a plynule na něj navazuje díl druhý se stranou 107.

Kronika není rozdělena na kapitoly, jednotlivé tématické okruhy jsou řazeny těsně za sebou a odlišeny nadpisy. Každý z nich pojednává o jednom ze členů rodiny nebo jiné osobě, události či historické stavbě. Obsah tvoří z velké většiny kopie zápisků z knih vzpomínek. Hlavní rozdíl spočívá v jejich přehlednějším tématickém a chronologickém seřazení, které představuje neocenitelnou pomůcku při orientaci v původních ručně psaných zápiscích. Ve svém úvodu kronika navíc shrnuje počátky rodiny Pernerů v Plzni, zatímco zápisy v knihách vzpomínek se orientují především na příběhy o posledních třech generacích rodu. Jinak se obsah obou děl liší jen málo, nejčastěji odlišnou konstrukcí vět, jako v případě úryvku z Luisiných vzpomínek na letní pobyty ve Štáhlavech. Srov. původní verzi scény na plovárně z druhé knihy vzpomínek: *„Na rybníce bylo několik loděk, na kterých se společnost projížděla,*

²¹⁴ Rodokmen otce Luisy Pernerové-Zykmondové a příbuzných rodin, sign. 7 e 93.

²¹⁵ Rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmondové, sourozenců muže a příbuzných, sign 7 e 92.

²¹⁶ Viz např. údaje o narození čtyřčat. Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 6^r.

²¹⁷ Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51; Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52.

²¹⁸ Tzn. Luisa Pernerová-Zykmondová.

a to se ví, že i nás děti také někdy svezli.“²¹⁹ s pozdější formulací v kronice: „Na Velkém rybníce měla společnost několik vlastních loděk, na nichž se někteří projížděli, a nás děti ovšem také povozili.“²²⁰ Rozdíl je nepatrný, v některých případech ale může změna formulace pomoci určit právě kupříkladu místo, kde se událost odehrávala. Výhoda kroniky spočívá i v možnosti autorky některé původní zápisy doplnit o nové informace a události. Jako doklad lze uvést opravu kostelíka „U Ježíška“ provedenou v roce 1936²²¹ nebo znovu zrekvírování plzeňských zvonů za druhé světové války.²²² Několik příběhů naopak do kroniky přepsáno nebylo, jedná se zejména o popis oslav Vánoc v rodinném kruhu.²²³ Snad se autorce nezdálo jejich zařazení vhodné, mohlo jít ale i o zápisy zaznamenané teprve po vzniku kroniky, tedy po roce 1942.

Celkově je patrné, že zápisy vzpomínek měly více osobní ráz, pisatelka v nich nedbala tolik na přehlednost a zřejmě sloužily hlavně jejím soukromým potřebám. Vypovídá o tom ostatně skutečnost, že v nich pokračovala velké množství let a nové záznamy přibývaly až do doby její smrti. Kronika byla naopak sepsána jednorázově a měla být určena publiku, i když věnování naznačuje, že ono publikum představoval zejména syn, případně další členové rodiny. Skutečně prezentovat rodinu Pernerů veřejnosti dostaly za úkol dva články, které Luisa Pernerová-Zykmundová zveřejnila v plzeňském Věstníku Kroužku přátel starožitností, zužitkovala zde jednak svou zkušenost dcery zvonařského mistra (odborné pojednání o výrobě zvonů)²²⁴ a zejména vlastní pátrání po minulosti rodiny (shrnutí historie rodu v Plzni).²²⁵ Autentičnost a možnost nahlédnout do myšlení pisatelky však nejlépe ze všech uvedených pramenů umožňují zápisy obsažené v knihách vzpomínek.

²¹⁹ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 6^v.

²²⁰ Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52, s. 159.

²²¹ TAMTÉŽ, s. 121.

²²² TAMTÉŽ, s. 118.

²²³ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 74r-84r.

²²⁴ L. PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni. Část technická*, in: Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 4, Plzeň 1914, s. 6-12.

²²⁵ TÁŽ, *Zvonařská rodina*, s. 11-15.

3.4 Témata zápisů

Zápisy v knihách vzpomínek Luisy Pernerové-Zykmundové vznikaly v průběhu první poloviny minulého století, svým obsahem však spadají převážně do 19. století. První kniha se zaměřuje na Luisiny předky z matčiny a zejména z otcovy strany. Obsahuje příběhy vyslechnuté od členů rodiny, vyprávění předávaná po generace a Luisiny vlastní vzpomínky. Jednotlivé kapitoly na sebe zpravidla nenavazují, každé osobě se věnuje jeden zápis, ale nemusí tomu tak být vždy. Autorka se k některým jménům znovu vrací o několik kapitol dál, aby přidala nově vyslechnuté vyprávění nebo doplnila jinou podrobnost. Druhá kniha se soustředí na Luisino dětství, dospívání a vrcholí popisem její svatby, následného několikaletého pobytu mimo Plzeň a návratu zpět do rodného města. Několik kapitol se věnuje také městu samotnému, autorka v nich popisuje zdejší slavnosti, zaniklá místa i nové stavby a běžný život v ulicích. Ani v tomto případě na sebe jednotlivé kapitoly nenavazují, jsou však za sebou chronologicky řazené od Luisina dětství po dospělost. Dosud zmíněné tematické rozdělení obou knih neplatí bez výjimky. Tam, kde by mělo být vyprávění o rodině, se objeví vsuvka o plzeňských oslavách nebo Luisina vzpomínka na dětství a naopak i v části zaměřené na autorku se objeví vyprávění o některém ze členů rodiny. Podobně kombinovaná je rovněž třetí kniha, dělí se na čtyři rozsáhlejší kapitoly, z nichž každá se věnuje jinému tématu - první dvě Luisiným rodičům, třetí jejímu manželství a konečně poslední část se opět zaměřuje na popis Plzně a tamního života.

Témata ze všech knih vzpomínek lze rozdělit do čtyř velkých okruhů. Členění bylo vytvořeno uměle pro potřeby této práce a nijak nekoresponduje se záměry autorky. Umožňuje lépe se orientovat v prameni a pokusit se podat přehled o důvodech vzniku zápisů.

První nejrozsáhlejší okruh zahrnuje rodinná vyprávění. Patří sem vyprávění o Luisiných rodičích, prarodičích, jejich sourozencích a dalších vzdálenějších příbuzných. Vybraný člen rodiny je vždy představen a zařazen do spleti rodinných vztahů, následuje popis jeho vzhledu, povahových vlastností, zmínka o zaměstnání a významných událostech života. Nejvíce pozornosti zápisy věnují Luisiným rodičům, u ostatních členů rodiny většinou záznamy nejsou tolik podrobné, vynechávají např. vzhled (autorce nemusel být znám) nebo jinou z výše zmíněných kategorií.

Velkou část náplně rodinných vyprávění tvoří příhody a historky s konkrétními lidmi spjaté, prostor v zápiscích zaujímá také tematika rodinných oslav.

Druhý okruh se věnuje historické Plzni, a to zejména událostem, které zasáhly do života města v 19. století, příkladem může být ničivý požár věže chrámu sv. Bartoloměje v roce 1835 nebo oslava svěcení sokolského praporu o tři desetiletí později. Prostor je věnován i slavnostem církevního roku, každoročním procesím nebo tradičním jarmarkům. Zajímavé svědectví o zaniklé Plzni přináší popis procesu přestavby města, bourání hradeb a jejich nahrazení novými veřejnými budovami. Pozornost je věnována také snahám o ochranu a rekonstrukci historických památek, jakou byl kostelík „U Ježíška“ nebo františkánský kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Třetí okruh témat se soustředí na každodenní život v Plzni a okolí. Obsahuje medailónky místních lidí - staré služky, zručného cukráře, pověřivé švadlenky nebo rodiny trafikantů. Přináší navíc svědectví o plzeňské mluvě z doby autorčina mládí, ať se jedná o typické hovorové výrazy, komolení německých slov nebo oblíbené dětské říkanky a písničky.

Osobní vzpomínky autorky tvoří poslední okruh témat. Luisa Pernerová-Zykmundová v nich zachycuje zejména své dětství, a to formou zápisů jednotlivých silných zážitků, které si i po létech uchovala v paměti. Šlo například o neoprávněný trest, návštěvu pouti a nákup cukroví, první milostné přání nebo vzpomínky na oblíbené hračky. Důležitou pozici v těchto záznamech mají popisy zážitků z cest, které v mládí absolvovala, ať již se jedná o pobyt ve Vídni nebo cesty do Prahy. Jeden z největších životních předělů představovala pro pisatelku její svatba, které v zápiscích věnuje pozornost opakovaně. Stejně důležitý životní mezník pro ni znamenala oslava výročí zlaté svatby odehrávající se v průběhu druhé světové války. Právě tento zápis spolu se zmínkou o ničivých náletech na Plzeň roku 1944 patří mezi poslední ze zapsaných vzpomínek výjimečných zejména tím, že ukazují nelehkou realitu a obtížnou situaci, při níž pisatelka tvořila část svého díla. Na několika vybraných příkladech z každého okruhu je nyní možné prozkoumat důvody vedoucí autorku k tvorbě zápisů.

3.4.1 Prezentace rodiny

Luisa Pernerová-Zykmundová se ve svých vzpomínkách zaměřovala v mnoha případech na rodiče. S velkou pečlivostí zaznamenávala zejména vyprávění týkající se jejího otce Roberta Pnera. Nezapomněla přitom vždy poukázat na profesní schopnosti a vážnost, které se jako měšťan těšil, na jeho pravidelný styk s plzeňskou elitou a účast na místním veřejném životě. Negativ naopak nacházela jen málo a snažila se je ještě co možná nejvíce zlehčovat. Autorka si Roberta Pnera idealizovala, zároveň ale viděla otce jako posledního mužského představitele zvonařské rodiny s dlouhou tradicí a usilovala proto o zdůraznění jeho cti.

Robert Perner vystupuje v zápiscích jako elegantní muž, který se o nedělích oblékal do dlouhého tmavého kabátu, nosil lesklý cylindr a černou hůl se stříbrnou rukojetí. Nikdy mu při ruce nechyběla ani jedna z jeho oblíbených dýmek.²²⁶ Byl vášnivým lovcem, velmi rád vyrážel na hony do okolních lesů ve společnosti svého přítele a spolužáka, plzeňského továrníka Emila Škody.²²⁷ Angažoval se také jako dobrovolný hasič, jelikož sám vyráběl požární stříkačky a uměl s nimi nejlépe zacházet. Nebylo výjimkou, že řídil hašení ohně.²²⁸ Tak jako každý zvonař choval svou práci ve velké úctě, držel se vždy tradic a na celý proces výroby zvonů dohlížel osobně: „*Oheň ve zvonařské peci rozdělával vždy sám, a to tak, že nejprve podpálil hraničku dříví svícenou hromniční svíčí. Když pak došlo k lití,²²⁹ tatínek i všichni přítomní dělníci sejmuli čepice s hlav, pokřičovali se, krátce se tiše pomodlili a pak tatínek sám vážným hlasem řekl: „,Tak s Pánem Bohem“ a dlouhou železnou tyčí „napíchl“ pec, tj. vyrazil železný čep otvoru, jímž pak vytekl žhavý kov do formy zapěchované v zemi před pecí.*“²³⁰

S obranou cti souvisí také zajímavý dvojitý pohled na činnost a okolnosti zániku zvonařského a mědiryteckého podniku, který Robert Perner vlastnil společně

²²⁶ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 8^v.

²²⁷ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 91^f.

²²⁸ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 6^v.

²²⁹ Závěrečná fáze výroby zvonů. Lití předchází několikátýdenní příprava, nejprve je třeba vypočítat rozměry budoucího zvonu, zhotovit šablonu a vytvořit formu společně s voskovými modely ozdob a nápisů. Následuje vznik pláště a vytvoření žlábků pro lití zvonoviny. Po ukončení procesu lití zvon vychládá zhruba týden až čtrnáct dní. Dodatečné práce zahrnují jeho očištění, povrchovou úpravu a upevnění srdce. Zvon je nakonec slavnostně vysvěcen a vytažen na věž. Více o procesu výroby zvonů ve zvonařské dílně Pernerů v Plzni viz L. PNEREROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina. Část technická*, s. 6-12.

²³⁰ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 11^f-11^v.

s kotlářem Arnoštem Juránkem. Zatímco např. Jan Hučka v článku o zvonařských dílnách Pernerů, při jehož sestavování vycházel zejména z pramenů uložených ve stavebním archivu Magistrátu města Plzně,²³¹ naznačuje bezproblémový chod firmy a smírné osamostatnění společníků, Luisa Pernerová-Zykmundová podává o této obchodní spolupráci odlišné svědectví. „*Nová firma byla hned protokolována jako ‘továrna na měděné a kovové zboží a zvonařství’ a začalo se pracovat. Tehdejší doba, kdy vyrůstaly velké podniky jako houby po dešti, byla živnostníkům velmi přízniva, a tak se nové firmě dařilo dobře. Ale čím lépe šly obchody, tím se z pana J[uránka] stával větší pán a nadutec, a to bylo příčinou, že se oba společníci povahově úplně rozdílí, nemohli spřátelit. Tatínka nesmírně pobuřovalo pánovité vystupování jeho společníka, ale jeho povaha mu nedovolovala se proti tomu opřít. A tak, aby se vyhnul mrzutostem, sám ustupoval do pozadí. Dohlížel na práci v dílně, kdežto p[an] J[uránek] vedl knihy a representoval firmu navenek. Tak se stalo, že p[an] J[uránek] za nějaký čas úplně opanoval pole, považoval se za jediného pána, samostatně rozhodoval a tatínka úplně přehlížel. Tento stav vedl konečně k úplné roztržce a oba společníci se r[oku] 1888 rozešli. Celý inventář se měl rozdělit na polovic, ale i teď si dovedl p[an] J[uránek] vybrat, co se mu hodilo a co nepotřeboval, ponechal tatínkovi.*“²³² Nakolik byla autorka při tomto zápisu ovlivněna pohledem zprostředkovaným rodiči a nakolik celou záležitost posuzovala objektivně, lze odhadnout jen obtížně. Záznam však svědčí o existenci sporu a o snaze pisatelky upozornit na spáchanou křivdu.

Vzdálenějším příbuzným autorka věnuje v zápiscích pozornost zejména za předpokladu, že s nimi byl svázán dramatický životní osud nebo se pokusili začlenit do vyšší společnosti. Příkladem může být sestra Luisina dědečka Bedřicha Křepinského Jenny, která jako mladá dívka žila na počátku 19. století v Praze u své sestřenice paní Raymannové. Pravidelně se zde stýkala s pražskou elitou, jelikož paní Raymannová byla provdaná za důstojníka a její dvě dcery si vzaly šlechtice.²³³ O Jenny se dlouho vážně zajímal jistý baron (jména nejsou uváděna), vztah ale neskončil dobře a mladá dívka se již nikdy neprovdala. „*Žila pak až do své smrti u své vdané sestry v postavení dosti odvislém a málo záviděníhodném. Jak jsem slýchala, ani se neosmělila*

²³¹ J. HUČKA, *Zvonařské dílny*, s. 98.

²³² Kronika rodu Pernerů I, sign.2 f 51, s. 19.

²³³ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 16^v-17^f.

na svůj osud naříkat, neboť její sestra dost často bezcitně prý ji předhodila, že jej sama svou hrdostí zavinila.“²³⁴ Neprovdané ženy byly na počátku 19. století stále vnímány jako jisté ohrožení společenského řádu, z perspektivní dívky se Jenny stala odstrkovanou osobou označenou stigmatem životního neúspěchu.²³⁵

Luisa Pernerová-Zykmundová se tak nesoustředila pouze na pozitivní stránky života a příběhy se šťastným koncem. Šlo jí zejména o ukázkou rozvětvenosti příbuzenstva a uchování rodinné paměti. K tomu sloužila řada příběhů a jedním z nich bylo i vyprávění o „zlé zvonářce“ Alžbětě Pernerové, Luisině prababičce. Tato žena měla pověst znamenité hospodyně, ale zároveň velice prchlivé osoby s potřebou dozvědět se vše, co o ní ve městě kolovalo. Chytře využívala služebné, které na počátku 19. století musely nosit veškerou vodu do domácností od kašny stojící na náměstí. Sdělovaly si přitom nejnovější klepy a Alžbětě Pernerové stačilo po návratu svou služku vyzpovídat, aby věděla o všech novinkách ve městě.²³⁶

Další příklad rodinného vyprávění, výjimečný tím, že se dotýká události s významem pro celou monarchii, představuje příběh Luisina strýce Petra Pernerera. Šlo o staršího syna zvonáře Václava Pernerera, jehož snem ale nebylo převzít řemeslo, nýbrž studovat na lékařské fakultě. V roce 1848 se ocitl jako odvedenec u klatovského husarského pluku, který později v Uhrách celý přešel na stranu povstalců, což Petra Pernerera stálo málem život. Svědectví uvádí: „*Při kapitulaci vilagošské, kde se povstalecká armáda uherská vzdala veliteli ruského pomocného vojska generálu Paskovičovi, padl také do zajetí plzeňský rodák p[an] Petr Perner, jenž sloužil jako důstojník u klatovských husarů, na něž pro jich deserci padly nejtěžší tresty. Pan Perner byl mezi těmi, již byli k smrti zastřelením odsouzeni. Zárokem vlivných osobností z Čech podařilo se mladého odsouzence z náruči smrti vyprostiti.*“²³⁷ Kdo byl těmi vlivnými osobnostmi, bohužel autorka v poznámkách neuvádí. Po svém návratu do Plzně vstoupil Petr Perner zřejmě jako úředník do městských služeb a vysněné studium medicíny nikdy nedokončil.

²³⁴ TAMTÉŽ, fol. 27^r.

²³⁵ Alena ŠIMŮNKOVÁ, *Statut, odpovědnost a láska. Vztahy mezi mužem a ženou v české měšťánské společnosti v 19. století*, ČČH 95, 1997, s. 55.

²³⁶ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 15^r.

²³⁷ TAMTÉŽ, fol. 39^r.

Vhodné příležitosti k sdílení podobných vyprávění představovala rodinná setkání. Luisa Pernerová-Zykmundová se těmto událostem, kdy se ukazovala soudržnost rodiny a dodržování tradic, několikrát ve svých zápiscích věnovala. Významnou roli mezi oslavami zaujímaly každoročně Vánoce, které se v rodině Roberta Pernera v průběhu druhé poloviny 19. století slavily podle „starých zvyků“ a vrcholily štědrovečerní večeří. Luisa vzpomíná: „*V jídelně prostřen velký stůl a okrášlen jedlovými větvíčkami. Všecko na něm bylo sváteční. Ubrus, nádobí, příbory – všecko se jen lesklo. Zvlášť slavnostního rázu dodávaly prostřené tabuli dva stříbrné dvouramenné svícny, které podle staré tradice o každém Štědrém večeru vždycky stály na stole. Jeden byl tatínkův a druhý mamincin. Čí svíčky dřív dohořely, ten dřív zemře. Ale to nikdo nechtěl zvědět – a proto se svícny vynášely později, když už byly svíčky ohořelé, do předsíně, kde se nechaly dohořet. K sedmé hodině byli hosté už pohromadě a my všichni svátečně ustrojeni a čekalo se už jen až bude sedm, kdy se podle starého ustáleného zvyku zasedlo k večeří. Tu tatínek rozsvítil svíčky ve svícnech na stole, a když přišla polévka na stůl, všichni přítomní povstali a potichu se pomodlili, načež tatínek pronesl své tradiční: „Tak nám všem přeji šťastné a veselé svátky“, všichni přání opakovali a začalo se večeřet.“²³⁸ Po večeři následovalo nadělování dárků a společné posezení u vánočního stromku.*

3.4.2 Proměny Plzně

Plzeň v 19. století zažila mnoho událostí více či méně ovlivňujících život obyvatel města. Pro rodinu Pernerů představovalo důležitý okamžik datum 6. února 1835, kdy v noci pět minut po třetí hodině ranní uhodil do věže chrámu sv. Bartoloměje na plzeňském náměstí blesk a zapálil ji. Oheň zničil velkou část věže spolu s hodinami, a také uvnitř zavěšené zvony.²³⁹ Zvonař Václav Perner, který se podílel i na samotném hašení požáru, byl po odklizení sutin a nalezení roztavené zvonoviny okamžitě vyzván k ulití nových zvonů. Vyrobil celkem čtyři, nejmenší Annu, dále Prokopa, Jan Nepomuka a největší Marii. Práce mu zabrala čtyři měsíce, zvony byly poté vysvěceny a 16. června 1835 slavnostně zavěšeny do prozatímně postavené dřevěné věže. Oprava chrámu zabrala další dva roky, dokončit se jí podařilo

238 TAMTÉŽ, fol. 79^v-80^f.

239 M. HRUŠKA, *Kniha*, s. 339.

o Velikonocích v roce 1837, kdy se do ní znovu přemístily i zvony. Poprvé jimi bylo zvoněno 25. března 1837.²⁴⁰

Na věži však stále chyběl Bartoloměj, největší z tradičních plzeňských zvonů. Dostatečné množství materiálu se pro jeho ulití podařilo shromáždit teprve v roce 1838. U příležitosti zavěšení Bartoloměje vznikl mezi Václavem Pernerem a tehdejším plzeňským arciděkanem Antonínem Hlavanem²⁴¹ spor táhnoucí se mnoho let. Zvon byl po dokončení veřejně vystaven a zvláštní komise provedla jeho přezkoušení a ověření kvality. Vše dopadlo na výbornou a nic nebránilo jeho slavnostnímu posvěcení. Podle zvyku se následně konala hostina vystrojená zvonařským mistrem, na ni však Václav Perner pozval nejprve několik radních a až poté doručil pozvánku arciděkanovi. Antonín Hlavan takové opomenutí vnímal jako urážku svého postavení, a přestože byl Bartoloměj již vytažen na věž a zavěšen: „*Arciděkan pak vynaložil na to celou svoji moc a společně s krajským inženýrem bezohledně proti dědečkovi vystupoval, chtěje se mu pomstít. Ačkoliv dříve oba uznali protokolárně zvon bezvadným, teď začali tvrdit, že nemá dobrý zvuk. Dědeček se bránil, z toho povstal spor, který se dlouho vlekl. Konečně bylo dvorním dekretem ze dne 25. července 1844 č. 4836 rozhodnuto, že se protestu p[ana] arciděkana Hlavana nevyhovuje, a zvon ponechán na věži. Ale arciděkan se nevzdal. Po sedmi letech, r. 1851, znovu se dal do práce a tentokráte šťastně toho docílil, že dne 13. října 1852 byl Bartoloměj na věži rozbit a po kusech z věže shozen. Dědeček sám vlastnoručně rozbil zvon, který mu tolik trpkých chvil připravil. Přelití Bartoloměje bylo tentokráte svěřeno pražskému zvonaři Karlu Bellmannovi,²⁴² který jej pak 8. května 1854 do Plzně přivezl. Dne 11. června byl slavnostně posvěcen a následujícího dne na věž vytažen. Pan arciděkan mohl být spokojen. Dědeček byl touto událostí nesmírně rozrušen a jeho bol nad učiněným mu bezprávím nesla s ním celá jeho rodina. Můj tatínek, kterému tenkrát bylo patnáct let, přísahal, že nikdy nechce „Bártu“ spatřit. A svou přísahu nezrušil.*“²⁴³

Uvedený příběh znovu dokládá význam rodové a profesní cti pro Pernery, ale ukazuje i význam zvonů pro život celého města. Jejich zvuk pravidelně svolával

²⁴⁰ J. SCHIEBL, *O původu*, s. 39-41.

²⁴¹ Do funkce zvolen 3. listopadu 1835, dosud zastával funkci faráře v Touškově. TAMTÉŽ, s. 42.

²⁴² Narodil se v pruském Královci, počátkem 19. století se usadil v Praze, jeho huť sídlila v Široké ulici na Novém městě pražském, vedl ji do roku 1855. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí III*, Praha 1890, s. 711.

²⁴³ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 8^r-9^r.

k bohoslužbám, zvonilo se při úmrtích, v předvečer velkých svátků nebo při procesích. Zvuk zvonu zněl rovněž u příležitostí světských slavností a měl za úkol město upozornit na různá nebezpečí.²⁴⁴ Zvonení patřilo k běžnému životu města, a tak není divu, že jejich rozbíjení vyvolalo u obyvatel vždy odpor a zanechalo smíšené pocity. Stejně tomu bylo v průběhu první světové války, kdy byly z věže chrámu sv. Bartoloměje zrekvírovány a roztaveny pro válečné účely zvony Anna, Marie a Bartoloměj. „*Těžce se s nimi Plzeň loučila, a když se jimi naposled vyzvánělo slavnostně klekání na rozloučenou, kdo jen mohl, přišel si je poslechnout. Davy obecnstva všech vrstev proudily náměstím.*“²⁴⁵ Událost se odehrála v lednu 1917 a nahradit všechny tři zvony novými se podařilo teprve o čtrnáct let později. Jak dodává Luisa Pernerová-Zykmundová v rodinné kronice, zvony na věži chrámu vydržely od října 1931 do jara 1942, poté došlo znovu k jejich rozbití a zabavení.²⁴⁶

Události kolem zvonů plzeňskou veřejnost stmelovaly a většina obyvatel města na ně měla stejný názor. Slavnost svěcení sokolského praporu, kterou Plzeň hostila v roce 1868, naopak město rozdělila na dva tábory. Pro Luisu její popis představoval příležitost demonstrovat protiněmecké zaměření, v jehož duchu byla vychovávána. Slavnost se konala koncem května a začátkem června v roce 1868 a celé město bylo po tu dobu vyzdobeno prapory, transparenty, a hesly přihlašujícími se k češství a sokolským ideám.²⁴⁷ Luisin dědeček Bedřich Křepinský, který měl tehdy pronajatý dům č. p. 90 v Pražské ulici patřící Němci Jakobovi Blöchlvi, se rozhodl připojit k ostatním a vyvěsit na průčelí oslavný nápis. Kvůli nápisu ale mezi ním a vlastníkem domu propukl spor: „*Pan Blöchl kategoricky prohlásil, že to na svém domě nestrpí a že nápis musí dolů. Dědeček byl povahy velmi klidné a mírumilovné, ale tentokráte nepovolil. Řekl prý: „Ne, pane domácí, ten nápis tam zůstane!*“²⁴⁸ Osudu nápisu se autorka dále nezmiňuje, hádka měla ale dohru v podobě odchodu Bedřicha Křepinského do jiného podnájmu.

²⁴⁴ Ludmila KYBALOVÁ a kol., *Pražské zvony*, Praha 2005, s. 16.

²⁴⁵ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 10^r.

²⁴⁶ Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52, s. 118.

²⁴⁷ M. HRUŠKA, *Kniha*, s. 1045.

²⁴⁸ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 49^v-50^v.

Sokolské oslavy nebyly jedinou slavnostní událostí ve městě. Vzpomínky, na církevní svátek Božího Těla²⁴⁹ slavený každoročně ve čtvrtek po neděli Nejsvětější Trojice²⁵⁰ a čtyřikrát do roka pořádané plzeňské jarmarky,²⁵¹ zaplňují velké množství stránek v autorčiných zápiscích. Pisatelka v nich podává svědectví o minulosti, a zároveň zachycuje svůj smutek nad ztrátou světa, který jako dítě dobře znala, ale příliš rychle ztratila. Nostalgicky vzpomíná na život v plzeňských ulicích předtím, než se v nich začal ozývat hluk tramvají a automobilů, a na dobu, kdy zde bylo večer možné poslouchat zvuk tzv. taliánského flašinetu: „*Lišil se velmi podstatně od obyčejných kolovrátků. Byl to velký stroj postavený na vozíku obyčejně koníkem taženém. Měl krásný varhanový zvuk a jeho tony – hrál výlučně jen arie z oper – nesly se třaslavým tremolem ztichlými ulicemi. A krejčary v papírkách zabalené s oken jen přšely.*“²⁵²

Nezadržitelný postup změn přinesl rovněž architektonickou přestavbu města. Luisa Pernerová-Zykmundová jako členka Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí aktivně působila v zájmu záchrany plzeňských památek a díky této činnosti se rovněž začala zajímat o podobu a historii města. Ve svých zápiscích si všímá proměn uspořádání ulic, bourání jednotlivých částí hradeb a zřizování alejí a parků na uvolněných prostranstvích. „*Za mých dívčích let obklopovala stará městská zeď zahradu fáterů [!] františkánů od dnešního hotelu „Continental“ na rohu Zbrojnické ulice až k Františkánské ulici, kde stojí dnes budova městské spořitelny. Tenkrát byla prostora mezi hradební zdí a tzv. Mlýnskou strouhou, dnes zasypanou, širší než dnes a aleje se v místech, kde dnes stojí Městské muzeum, zatáčely obloukovitě kolem městské zdi.*“²⁵³ Zároveň věnuje pozornost i novým veřejným budovám, které vyrostly na místech někdejších hradeb. Patřilo mezi ně například první plzeňské kamenné divadlo postavené v roce 1832 z peněžitých darů plzeňských měšťanů.²⁵⁴ Luisa líčí interiér dokončené stavby následovně: „*Z ulice, kde byla užší avšak hlavní fronta divadla, vcházelo se po několika schodech do jednoduchého vestibulu. Po pravé straně vedly schody nahoru k ložím a galerii a hned vedle nich, vlastně pod nimi, v ohbí schodů byla pokladna, kde večer prodávala vstupenky zpravidla paní ředitelka,*

²⁴⁹ Viz Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 31^v-35^v.

²⁵⁰ Adolf ADAM, *Liturgický rok, historický vývoj a současná praxe*, Praha 1998, s. 162.

²⁵¹ Viz Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 19^v-26^v.

²⁵² TAMTÉŽ, fol. 86^f-86^v.

²⁵³ Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52, s. 124.

²⁵⁴ M. HRUŠKA, *Kniha*, s. 326.

někdy také sám ředitel.²⁵⁵ Popis dále pokračuje: „Do hlediště se vcházelo z vestibulu jediným vchodem. Po obou stranách vchodu bylo po dvou ložích. Lože ty nebyly přímo vedle sebe, mezi nimi byl dost velký prostor. Vcházelo se do nich z hlediště po dvou nebo třech stupních. V prvním poschodí nad nimi bylo dalších osm loží a nad těmi galerie. Tam sedadla nebyla žádná – byla pouze k stání. V přízemí bylo několik řad „zavřených“ sedadel a za nimi pak „číslovaná“ sedadla.“²⁵⁶ Svědectví ukazuje, že mezi diváky patřila jak místní elita usazená v lóžích, tak obyčejní lidé a mladí studenti, kteří sem pravidelně přicházeli za zábavou.

3.4.3 Život města

Autorka v zápiscích věnuje pozornost nejen podobě města a společenskému životu, často se zaměřuje také na jeho obyvatele. Pro pisatelku se tyto osoby staly trvalou součástí vzpomínek na klidné období dětství, kam se při psaní ráda vracela. Mezi zachované portréty obyčejného člověka patří například vyprávění o dvou ženách pracujících v pernerovské domácnosti v druhé polovině 19. století. První z nich, domácí švadlenka označovaná jako „Rézinka“, byla velice pracovitou ženou, a přestože neměla šťastný život: „S obdivuhodnou odevzdaností snášela svůj hořký osud – věřila, že má člověk pokorně nésti kříž, kterým ho pánbůh navštěvuje. Ale zároveň byla fatalistkou, věřila v Osud, kterému člověk neujde, dělej co dělej. Byla také nesmírně pověřčivá a věřila na strašidla a nadpozemské zjevy které, jak byla skálopevně přesvědčená, častěji na vlastní oči spatřila.“²⁵⁷ Naopak mnohem racionálněji zaměřenou a praktičtější osobu představovala služebná „Stará Kačenka“. V průběhu svého života vystřídala mnoho pracovních míst, měla ve zvyku být neustále v pohybu, navštěvovat známé a nabízet jim drobnou výpomoc. Ke stáří trávila každou zimu u Pernerů a Luisa na ni obdivovala velkou životní energii a hlavně výbornou paměť, kdy „dovedla ještě po letech citovat celé odstavce z přečtených knih.“²⁵⁸ Stejně silně autorce utkvěl v paměti plzeňský cukrář pan Pott proslavený výrobou figurek z těsta, které sice nebyly jedlé, ale vypadaly natolik živě, že se na ně do výkladních skříní cukrárny chodily dívat děti z celé Plzně. Jak sama autorka podotýká: „P[an] Pott

²⁵⁵ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 63^r.

²⁵⁶ TAMTÉŽ, fol. 63^v-64^r.

²⁵⁷ Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 58^v.

²⁵⁸ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 28^r.

byl posledním cukrářem a snad jediným, který toto umění ovládal.“²⁵⁹ Po jeho smrti přišlo město o další svoji jedinečnost.

Plzeň v 19. století představovala rovněž místo, kde spolu soupeřila dvě jazyková prostředí. Luisa Pernerová-Zykmundová v zápiscích přibližuje, jak česky mluvící měšťané do svého vyjadřování přidávali stále více německých slov, až vznikla zvláštní plzeňská řeč. Autorka poznamenává: „*Mluvílo se tak všeobecně ještě dlouho po letech šedesátých. Teprve kolem let osmdesátých pomalu mizel ten nešvar, ač nezmišiel docela ani za dalších dvacet, třicet let.*“²⁶⁰ Považuje tedy pronikání německých slov do češtiny za zlozvyk, kterému se sama snažila vyhýbat, ale zároveň mu dobře rozuměla a usilovala o jeho zachycení, jak svědčí její poznámky.

Obydlí mohlo být například popsáno následovně: „*Když se v domě vešlo do „forhauzu“ a vyšlo se po schodech „do prvního štoku“, octli jsme se nejdříve „na konku“, který nebyl uzavřený jako dnešní předsíň, ale byl „fraj“. Z něho vedly dveře do bytů sestávajících z kuchyně a několika „cimer“. Cimry podle účelů, kterým sloužily, se jmenovaly „vóncimr, šláfcimr, kindrcimr“ atd. Mimo obývacích místností byl v lepších domech také „špajs“ a nějaký „kamrlík“. „Vašhaus“ byl málokde – pralo se obyčejně „na konku“ „v trokách“.*“²⁶¹ Podobné zvláštní výrazy existovaly také pro oblečení: „*Klobouky – „štróhůty“ nebo „filehůty“ – dělala „pučerka“. Nosily se hodně „aufpucované“ pentlemi a květinami, ale nejelegantnější ozdobou byla vždycky „štrausfédr“. Páni nosili doma „šlafrok“ a „komádmicnu“, ven oblékali „gérok“ nebo různé „mantle“. Bylo-li deštivo, vzal se „régnsírm“, jinak stačila do ruky „špacírka“. Parádníci si zastrkovali kytičku do „knopflochu“ – v kravatách nosili „kravatnádle“ a na ruce „síglrynk“ – byli-li ženatí, nosili ovšem „érynk“. Dámy nosily přes obličej „šlajery“, na rukách „bracelety“ a v uších „oryngle“. Na noc oblékaly „nachtlajble“. Proti slunci se chránily, jak to jeden čas bylo v modě, velikými „fechry“ anebo „soneširmi“.*“²⁶²

Na jiném místě věnuje autorka pozornost plzeňské povaze a přibližuje ji opět pomocí typického způsobu řeči obyvatel města: „*Starí Plzeňáci byli naveskrz svérázní*

²⁵⁹ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 41^v.

²⁶⁰ Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 41^v.

²⁶¹ TAMTÉŽ.

²⁶² TAMTÉŽ, fol. 42^f-42^v.

lidé. Mluvivali vždycky „od plic“, nevážili slov, a jak si co mysleli, tak to také řekli, bez kudrlinek a bez ohledu na to, jestli se to těm, kteří na tu plzeňskou „bodrost“ nebyli zvyklí, líbí nebo nelíbí.“²⁶³ Ze zápisu je patrná určitá hrdost na tuto „svéráznost“ a zároveň rozčarování nad skutečností, že mladá generace už podobnou přímočarost postrádá.

3.4.4 Osobní vzpomínky

Luisiny nejvíce osobní vzpomínky spadají do období raného dětství. Často se jedná pouze o zlomky příběhů nebo jen o připomenutí určitého místa, události nebo věci. Opět zde hraje hlavní roli město a lidé v něm. Není snadné odhadnout, co autorku vedlo k zachycení konkrétního příběhu a vynechání jiného. Naše nejstarší vzpomínky bývají spojeny s prožitky silných emocí jako je strach, zlost, štěstí nebo radost a pisatelka se v tomto případě jasně zaměřovala na zaznamenání kladných pocitů. Obecným důvodem vzniku zápisů byla patrně její snaha utéct od reality a vrátit se prostřednictvím psaní do minulosti nepostižené světovými válkami.

Pro přiblížení, jedna z prvních vzpomínek se týká doby, kdy autorka navštěvovala mateřskou školu: „*Chodili jsme párem a včele průvodu vždycky jeden hoch a jedno děvče nesli malý prádelní košíček, v němž bylo složeno, co jsme si přinesli na svačinu. Bylo to velké vyznamenání pro toho, kdo směl ten košíček nosit, a byla jsem nemálo pyšná, když se mi toho štěstí dostalo.*“²⁶⁴ Velká pozornost je také věnována pisatelčiným hračkám. Svoji poslední panenku dostala poměrně pozdě v roce 1881, kdy jí bylo čtrnáct let. „*Byla to panenka s krásným voskovým dětským obličejíčkem lemovaným tmavými pravými vlásy vsazovanými přímo do vosku, takže se zdálo, jako by ji byly opravdu narostly. Vlasy měla sčesány hladce z čela a v nich zatknutý kulatý hřebínek, který šel od ucha k uchu přes temeno hlavy, jak to tenkrát bylo dětskou modou.*“²⁶⁵

Významnou měrou se na záznamech z dětství Luisy Pernerové-Zykmundové podílejí rovněž zážitky z cest. Jejich vrchol představoval v roce 1880 výlet do Vídně,

²⁶³ TAMTÉŽ, fol. 54^f.

²⁶⁴ TAMTÉŽ, fol. 3^v-4^f.

²⁶⁵ TAMTÉŽ, fol. 51^v-52^f.

kde autorka strávila školní prázdniny. Své dojmy popisuje takto: „*Třebaže jsem nikdy v životě neviděla tak krásné paláce, tak rozlehlé, vzorně pěstěné parky a celý ten velkoměstský rušný život, a ačkoliv to všechno na mě působilo skutečně mohutným dojmem, přece jenom mně to bylo cizí a já nikdy nezatožila spatřit Vídeň po druhé – a také jsem tam už nikdy potom nejela.*“²⁶⁶ Zajímavé je srovnání zápisu s první autorčinou návštěvou Prahy v roce 1882. „*Procházely jsme spolu Staré Město, navštívily Hradčany, Loretu a všemožné kostely, a také do Novoměstského divadla mne zavedla. Pamatuji se na to dobře, jak jsme kráčely Václavským náměstím vzhůru k místu, kde do nedávna stávala Koňská brána a za ním pak už byly jen zahrady a pole. O dnešních Vinohradech nebylo ani potuchy, leda že snad tu a tam stál nějaký osamělý dům. Ač se tehdejší Praha ještě nemohla honosit názvem velkoměsto a ani zdaleka se nemohla rovnat k Vídni, kterou jsem viděla o dva roky dříve, přece mi naše „Matička“ připadala mnohem krásnější, milejší a útulnější.*“²⁶⁷ Na hodnocení obou měst má vliv patriotismus pisatelky, v případě Prahy je navíc zajímavé si povšimnout stejného zájmu o stavební růst města, který dala najevo už v případě Plzně.

Zvláštní postavení mezi vzpomínkami Luisy Pernerové-Zykmundové patří popisu jejího zlatého výročí svatby ze září 1941. Syn Jiří Zykmund při této příležitosti zakončil gratulaci rodičům slovy: „*Přejeme vám všichni ze srdce, abyste oba došli k dalším jubileím ve zdraví a spokojenosti s námi i našimi následovníky ve svobodné vlasti. Děkuji vám za všechny ještě jednou za všechno, co jste pro nás, Plzeň a vlast udělali. Buďte nám oba zachováni ve zdraví a spokojenosti ještě po dlouhá a dlouhá léta.*“²⁶⁸ Zápis oslavy je výjimečný tím, že se dotýká autorčina stáří a zejména problematiky protektorátních poměrů (problematičnost cestování, obtíže se zásobováním). Zmínkám o situaci, za kterých zápisy vznikaly, se jinde Luisa Pernerová-Zykmundová úzkostlivě vyhýbá. Válečné zkušenosti a snaha se s nimi vyrovnat ostatně byly jedním ze silných motivů k sepsání celého díla.

²⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 75^r.

²⁶⁷ Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52, s. 172-173.

²⁶⁸ Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 31^r.

Závěr

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl přispět ke studiu problematiky pramenů osobní povahy městské provenience období 19. století. Zaměřuje se na oblast osobních vzpomínek měšťanů, které dosud nebyla věnována náležitá badatelská pozornost, neboť většina zkoumaných prací spadajících do této doby se věnuje zejména memoárům významných osobností politického, kulturního nebo vědeckého života. Jedná se zcela jistě o důležitá svědectví přispívající velkou měrou k poznání problematiky této přelomové éry, na druhou stranu by neměla být podceňována ani hodnota výpovědí „obyčejných“ lidí známých pouze na regionální nebo místní úrovni.

V této práci bylo poukázáno na význam pohledu člověka pevně spjatého se svým domácím prostředím, který pouze v minimální míře reflektoval velké dějinné události, ale o to více a podrobněji se zaměřil na každodenní život odehrávající se přímo kolem něj. Zkoumaný pramen, jenž reflektuje osobní a rodinné vzpomínky plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové, dcery posledního plzeňského zvonáře z rodu Pernerů, představuje navíc zvláštní případ, neboť se nejedná pouze o zachycení vzpomínek z autorčina dětství, ale tyto příběhy z druhé poloviny 19. století jsou ještě doplňovány dalšími rodinnými vyprávěními zasazenými hlouběji do minulosti. Nejedná se tedy pouze o autobiografické zápisy, pramen pokrývá delší časové období než byl autorčin život.

Cíl shromáždit a sepsat informace o již nežijících členech rodiny se stal autorce zároveň i prvotním důvodem pro tvorbu celého díla. Na stránkách vzpomínek je možné rozpoznat autorčinu snahu o zachování paměti rodu a o prezentaci rodiny (a tím také sebe sama). Celá pisatelčina pozůstalost, která nezahrnovala pouze práci na vzpomínkách, se snažila dokázat rozvětvenost rodiny a vysledovat její historii několik generací nazpět. Stejný důraz však autorka v zápiscích kladla na ukázkou dodržování tradic a na soudržnost těch členů rodu, kteří jí byli nejbližší. Luisa Pernerová-Zykmundová se přitom zajímala jak o matčinu, tak i otcovu větev rodiny, Sama však měla jako poslední přímá členka plzeňské větve rodiny zvonářů zájem zejména o uchování vzpomínek na předchozí generace zvonářů z rodu Pernerů, a tak je naprostá většina záznamů věnována osudům předků Roberta Pernerera, důraz

je přitom kladen zejména na obranu rodové cti zvonařů. Otázkou zůstává, nakolik vědomě se autorka snažila, aby konkrétní zápisy vyzněly určitým způsobem, a nakolik ji vedla upřímná snaha o zaznamenání příkoří. Zcela osobní motivy k sepsání vzpomínek pak lze hledat za zápisy z autorčina dětství - ať již se soustředí na osobní zážitky nebo ukazují běžný život obyvatel Plzně, všechny mají společnou snahu odpoutat se od komplikované doby první poloviny 20. století, kdy vznikaly.

Z pramene lze rovněž vyčíst informace o autorčině osobnosti a způsobu, jakým vnímala okolní svět a život. Patří sem zejména její protiněmecké zaměření a silný pocit vlastenectví. Rozpoznatelné jsou zároveň obtíže, jenž měla s přijímáním velkých změn ve společnosti, které narůstaly zvláště od konce 19. století. Snad pro ni bylo tempo doby příliš rychlé, nebo se mu vědomě nerada přizpůsobovala, stesk po časech dětství, kde vše mělo své pevné místo, se v každém případě rozhodla svěřovat zápisům. Utíkala k nim tedy nadvakrát, před novými zvyklostmi, které nechápala, a před hrůzami a nebezpečím válečné reality. Přes tento sklon minulost si idealizovat, je možné z většiny zaznamenaných příběhů vyčíst reálnou podobu tehdejší Plzně a života odehrávajícího se tamních ulicích.

Pro poznání hloubky proměny světa, kde Luisa Pernerová-Zykmundová prožívala svůj život, je třeba si uvědomit, s jakou rychlostí tehdy rostla města, zvyšovala se urbanizace, hospodářský život začala ovládat tovární velkovýroba a na významu získaly úřady a byrokracie. Nový moderní životní styl se projevoval v rozvoji dopravního ruchu, masové výstavbě domů a dostupnosti novinek pro vybavení domácnosti. Proměnám potřeb obyvatel se podřídila výchova ve škole i uvnitř samotných rodin. Modernizační změny rozdělily čas každého závazně mezi práci, rodinu a zábavu.²⁶⁹ Lidé znali a užívali řadu technických vynálezů a každým rokem přibývalo velké množství dalších. Objev a rozšíření užívání elektřiny usnadnil život nebyvalým způsobem. Klesla mortalita, zvýšil se průměrný věk mužů i žen a došlo k velkému pokroku v lékařství.²⁷⁰ Postupně se oddělil veřejný prostor od prostoru soukromého a docházelo k rozpadu široké rodiny. Místo komunity příbuzných nabýval na významu pouze úzký okruh osob složený z rodičů a dětí, muž si přitom i nadále

²⁶⁹ P. VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo za časů*, s. 268.

²⁷⁰ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2009, s. 10.

udržel vedoucí pozici ve veřejné sféře, ženě zůstala role hospodyně, manželky a matky.²⁷¹

Jedním z cenných zdrojů informací o této době a běžných lidských starostech a reakcích na nové situace jsou právě vzpomínky a autobiografie. Psaly je známé osobnosti, ale rovněž lidé, jejichž jméno měli v povědomí pouze příbuzní a přátelé. Tito autoři, kteří vzpomínali s perem v ruce jen proto, aby zanechali svědectví o svých zkušenostech dětem nebo aby si sami pro sebe zopakovali běh života, popsali tvář všedního dne vlastním osobitým způsobem hodným pozornosti.

Nikdy nebude možné zachytit život v minulosti autenticky, vždy se bude jednat jen o určitou představu, jak realita mohla vyhlížet, přesto nám ji osobní prameny včetně předkládaného mohou pomoci přiblížit a ukázat v novém světle, jako takové mají svou nespornou cenu a význam a neměly by proto zůstat opomenuty.

Knihy vzpomínek Luisy Pernerové-Zykmundové sestavené z příběhů a památek na řadu lidí a událostí, které se staly součástí jejího života, jsou hodnotným materiálem pro poznání světa měšťanů v 19. století. Zápisy v nich si udržují věčný tón bez literárních ambicí, přesto se nevyhýbají ani emotivním a barvitým scénám. Styl vyprávění zůstává stejný i poté, co byly záznamy vzpomínek, primárně určených pouze pro potřebu autorky, přepsány do reprezentativnější podoby „rodinné kroniky“ a adresovány očím potomků. Tyto prameny, stejně jako další součásti autorčina díla, včetně rodinného rodokmenu a publikovaných článků o historii zvonařství a zvonařích z rodu Pernerů, které měly rodinu představit veřejnosti, slouží jako vynikající ukázka práce aktivní amatérské badatelky. Dovolují rekonstruovat život pisatelky a především její rodiny několik generací nazpět a mohou tak posloužit zejména zájemcům o genealogický výzkum. Samotné knihy vzpomínek přispívají ale hlavně k poznání dějin každodennosti, zvláštní důraz přitom kladou na přiblížení dětství, dospívání a rodinných poměrů. Poskytují rovněž informace o postavení ženy v minulosti a genderových aspektech doby. Lze je využít také ke studiu dějin Plzně v 19. století, reflektují místní kulturní život a zdůrazňují stavební proměnu a růst, který se nesmazatelně zapsal do vnějšího vzhledu města. Kromě toho se mohou

²⁷¹ TAMTÉŽ, s. 14.

nepochybně stát zajímavou četbou samy o sobě. Věřím, že kvalifikační práce přispěje k obohacení pohledů na studium osobních pramenů v městském prostředí a každodennost českých zemí v 19. století a umožní tak vznik dalších podobných prací věnujících se tomuto bezesporu velmi zajímavému a živému období našich dějin.

Seznam zkratek

% – procento

aj. – a jiné

a kol. – a kolektiv

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

cca – cirka

cm – centimetr

č. – číslo

č. p. – číslo popisné

ed. – editor

edd. – editoři

fol. – folio

JUDr. – doktor práv

kart. – karton

kg – kilogram

km²– kilometr čtvereční

m – metr

mm – milimetr

MUDr. – doktor všeobecného lékařství

např. – například

p. – pan

PPP – Petr Pavel Perner (zvonařská značka)

PhDr. – doktor filozofie

popř. – popřípadě

pozn. – poznámka

r. – rok, roku

r (v horním indexu) – recto

s. – strana

sign. – signatura

SOA – státní oblastní archiv

srov. – srovnej

sv. – svatá/svatý

tj. – to jest

tzn. – to znamená

tzv. – tak zvaný

v (v horním indexu) – verso

zl – zlatý

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané:

Archiv města Plzně

Rodinný archiv Pernerů a Zykmondů

Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131.

Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130.

Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132.

Kronika rodu Pernerů I, sign. 2 f 51.

Kronika rodu Pernerů II, sign. 2 f 52.

Rodokmen sestry Luisy Pernerové-Zykmondové, sourozenců muže a příbuzných, sign. 7 e 92.

Rodokmen otce Luisy Pernerové-Zykmondové a příbuzných rodin, sign. 7 e 93.

Korespondence k sestavení rodokmenu Pernerů, kart. 1273.

Fotografie zvonů, kart. 403.

Státní oblastní archiv Plzeň

Sbírka matrik západních Čech

Římskokatolická církev, Plzeň 1864-1867, sign. 55, zdigitalizováno a zpřístupněno na <http://actapublica.eu> (k 21. červenci 2012).

Římskokatolická církev, Plzeň 1890-1894, sign. 82, zdigitalizováno a zpřístupněno na <http://actapublica.eu> (k 21. červenci 2012).

Státní oblastní archiv Praha

Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj

Římskokatolická církev, Mnichovo Hradiště 1859-1894, sign. 19, zdigitalizováno a zpřístupněno na <http://actapublica.eu> (k 21. červenci 2012).

Prameny vydané:

ČAPSKÁ, Veronika – MARKOVÁ, Veronika (edd.), *Gabriela Sobková z Kornic, provdaná ze Spens-Booden. Deníkové rodinné záznamy (1785-1808)*, Praha 2009.

DVORSKÝ, František (ed.), *Listy paní Kateřiny ze Žertína rozené z Valdštejna I-II*, Praha 1894-1895.

HRDLIČKA, Josef (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003.

KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černíkové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941.

KUTNAR, František (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, Praha 1941.

LENDEROVÁ, Milena – PLŠKOVÁ, Jarmila (edd.), *Gabriela ze Schwarzenbergu. Krátká cesta životem a Evropou*, Praha 2006.

MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

MARTÍNKOVÁ, Lenka (ed.), *Paměti pelhřimovských měšťanů z přelomu 18. a 19. století. Filip Ignác Dremsa & Antonín Štěpán*, Brno 2005.

MARTÍNKOVÁ, Lenka (ed.), *"Rozličné události z dob minulých". Paměti pelhřimovského městského děkana P. Vojtěcha Holého (1821-1889)*, Pelhřimov 2009.

PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Jan Zajíc z Házmburka. Sarmacia, aneb, Zpověď českého aristokrata*, Praha 2007.

PETRÁŇOVÁ, Lydia a kol (ed.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.

RATAJOVÁ, Jana (ed.), *Rodinné paměti. Alžběta Lidmila z Lisova*, Praha 2002.

ŠÁMAL, Martin (ed.), *Deníky Zdenky Braunerové 1873-1878*, Roztoky u Prahy 2007.

TISCHER, František (ed.), *Dopisy Sylvie hrab. Černínové, rozené Caretto-Millesimovy, s chotěm jejím Heřmanem hrab. Černínem z Chudenic z let 1635-1651*, Praha 1908.

VELEK Lubeš – VELKOVÁ Alice (edd.), *Jaromír Čelakovský, Moje zápisky 1871-1914*, Praha 2004.

Literatura:

ADAM, Adolf, *Liturgický rok, historický vývoj a současná praxe*, Praha 1998, s. 162-163.

BĚLOHLÁVEK, Miroslav, *Archiv města Plzně. Průvodce po fondech a sbírkách*, Plzeň 1987.

BĚLOHLÁVEK, Miroslav, *Umění a plzeňská společnost v 19. století*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 309-319.

BRICHTA, Vladimír, *Dějiny Plzně 3. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1982.

ČEPELÁK, Václav, *Dějiny Plzně 2. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967.

DŮLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002, s. 26.

EFEMERTOVÁ, Marie, *České země v letech 1848-1918*, Praha 1998.

HEJTMANOVÁ Renata, *Každodennost ve vzpomínkách spisovatelky a českobudějovické rodačky Růženy Schwarzové*, České Budějovice 2009 (= diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

HRUŠKA, Martin, *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň 1883, elektronická verze dostupná na <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/31721441> (k 21. červenci 2012).

HUČKA, Jan, *Z historie některých menších sléváren v Plzni*, Z dějiny hutnictví 33, Praha 2003, s. 56-60.

HUČKA, Jan, *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, Z dějiny hutnictví 33, Praha 2003, s. 97-105.

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989.

KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*, Praha 2002.

KYBALOVÁ, Ludmila a kol., *Pražské zvony*, Praha 2005, s. 16.

LÁBEK, Ladislav, *Čtení o kostelíku "U Ježíška" v Plzni*, Plzeň 1936.

LÁBEK, Ladislav, *Od "Spravedlnosti" ku kostelu sv. Jiří pod Pecihrádkem*, Plzeň 1926, s. 29.

LENDEROVÁ, Milena, *A ptáš se, knížko má. Ženské deníky 19. století*, Praha 2008.

LENDEROVÁ, Milena – DOUŠOVÁ, Hana – JIRÁNEK, Tomáš, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století I. Dějiny hmotné kultury*, Pardubice 2001.

LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – JIRÁNEK, Tomáš, *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století II. Život všední i sváteční*, Pardubice 2004, s. 42.

LENDEROVÁ, Milena – KUBEŠ, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004.

LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – JIRÁNEK, Tomáš, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2009.

MARTINOVSKÝ, Ivan a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef, *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha 2004, s. 436.

MOLDANOVÁ, Dobrava, *Naše příjmení*, Praha 1983, s. 138.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí III, Praha 1890, s. 711.

PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, Luisa, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni*, in: Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 3, Plzeň 1914, s. 11-15.

PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, Luisa, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni. Část technická*, in: Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 4, Plzeň 1914, s. 6-12.

SCHIEBL, Jaroslav, *O původu a osudech starých zvonů plzeňských*, in: Havelka, Antonín (ed.), *Nové zvony plzeňské Anna, Marie, Bárta. Pamětní kniha k slavnému dni 25. října 1931, kdy nové zvony byly posvěceny a svému účelu odevzdány*, Plzeň 1931.

SCHULZE, Winfried, *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlín 1996.

ŠIMŮNKOVÁ, Alena, *Statut, odpovědnost a láska. Vztahy mezi mužem a ženou v české měšťanské společnosti v 19. století*, ČČH 95, 1997, s. 55-109.

ŠPELDA, Antonín, *Progresivní prvky v kulturním vývoji Plzně v 19. století*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 78-84.

ŠŤOVÍČEK, Ivan, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

URBAN, Otto, *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 34-42.

VÁLEK, Vlastimil, *K specifčnosti memoárové literatury*, Brno 1984.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996.

Inventáře:

Archiv města Plzně, *Pozůstalost rodiny Pernerů a Zykmondů, 1714-1968. Inventář*, archivní pomůcka č. 205.

Národní archiv, *Pozůstalost dr. Josefa Dostála (18.st.), 1892-1955, Inventář*, archivní pomůcka č. 1158.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Mapy

Mapa č. 1: Plzeňská zástavba v roce 1839

Mapa č. 2: Rozšíření plzeňské zástavby v roce 1912

Příloha č. 2 – Tabulky

Tabulka č. 1: Vývoj počtu domů a obyvatel v Plzni během 19. století

Tabulka č. 2: Témata zápisů v knihách vzpomínek

Tabulka č. 3: Majitelé zvonařské dílny Pernerů

Příloha č. 3 – Rodokmen hlavní větve rodiny Pernerových

Příloha č. 4 – Ukázky písma a podoby zápisů v jednotlivých knihách

Ukázka č. 1: První kniha

Ukázka č. 2: Druhá kniha

Ukázka č. 3: Třetí kniha

Příloha č. 5 – Fotografie pernerovského majetku

Obrázek č. 1: Současná podoba domu č. p. 88 v Pražské ulici

Obrázek č. 2: Detail portálu domu č. p. 88 v Pražské ulici

Obrázek č. 3: Současná podoba kostelíku „U Ježíška“ (pohled od severu)

Obrázek č. 4: Současná podoba kostelíku „U Ježíška“ (pohled od jihu)

Příloha č. 6 - Fotografie výrobků ze zvonařské dílny

Obrázek č. 5: Nabídka hasičských stříkaček z katalogu pernerovské dílny

Obrázek č. 6: Zvon z dílny Roberta Pernera na dobové fotografii z fotoateliéru

Hrubek

Příloha č. 1 – Mapy

Mapa č. 1: Plzeňská zástavba v roce 1839

Využita reprodukce mapy, která se nachází v oddílu příloh knihy Ivan MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

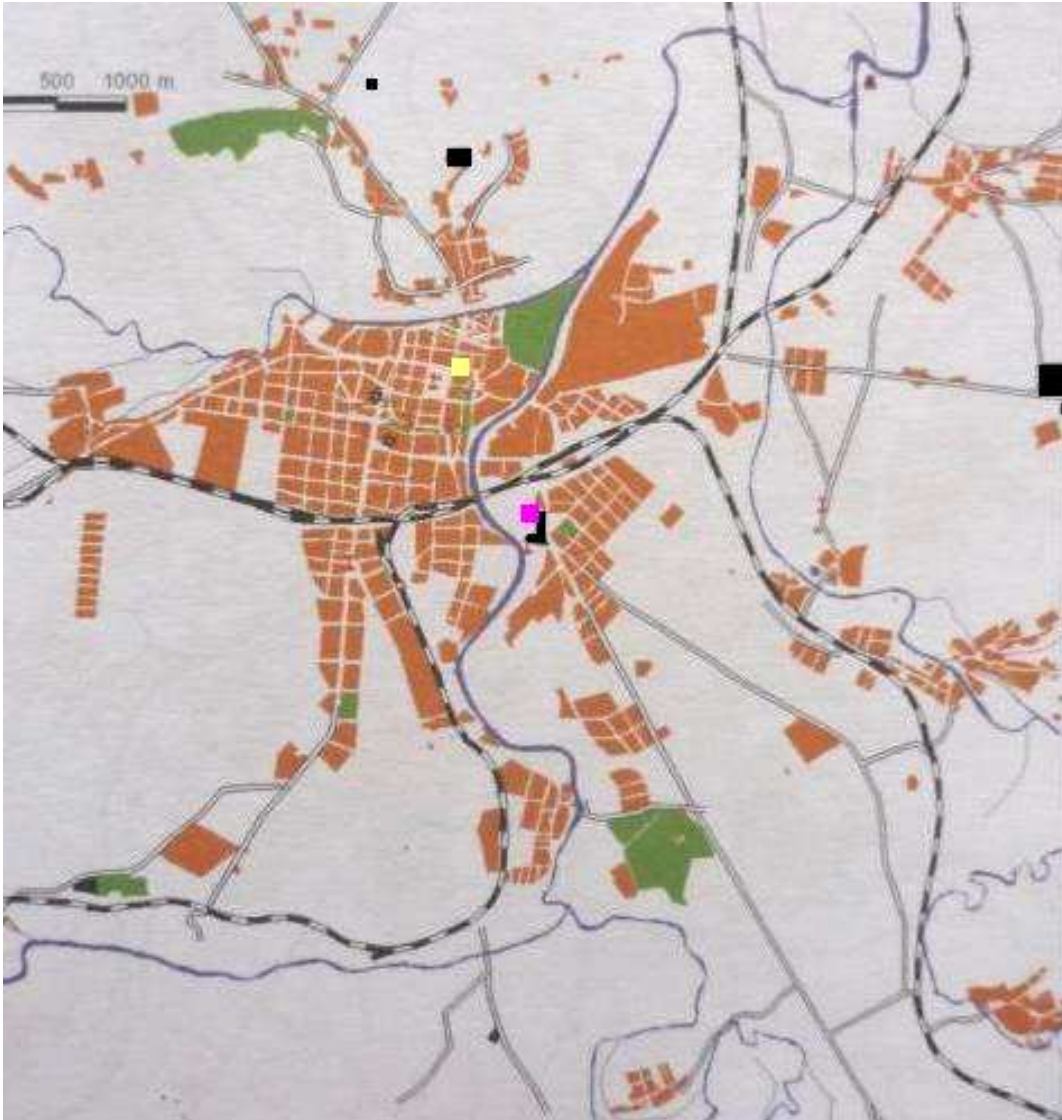


Legenda:

- zástavba
- kostel
- „Pernerovský“ dům č.p. 88
- kostelík „U Ježíška“ ve vlastnictví rodiny Pernerových

Mapa č. 2: Rozšíření plzeňské zástavby v roce 1912

Využita reprodukce mapy, která se nachází v oddílu příloh knihy Ivan MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.



Legenda:

■ zástavba

■ park

■ hřbitov

■ „Pernerovský“ dům č.p. 88

■ kostelík „U Ježíška“ ve vlastnictví rodiny Pernerových

Příloha č. 2 – Tabulky

Tabulka č. 1: Vývoj počtu domů a obyvatel v Plzni během 19. století

Sestaveno na základě použitých pramenů a literatury, zvláště Ivan MARTINOVSKÝ, *Dějiny Plzně v datech, od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

<i>Období</i>	<i>Počet domů</i>	<i>Přírůstek domů</i>	<i>Počet obyvatel</i>	<i>Přírůstek obyvatel</i>	<i>Celkový počet obyvatel</i>
1843	582		8 892		14981
1869	988	+ 406	25 009	+ 16 117	32 972
1880	1 681	+ 693	38 883	+ 13 874	49 073
1890	1 968	+ 287	50 221	+ 11 338	64 450
1900	2 410	442	68 079	+ 17 858	91 652
1910	2 813	+ 403	80 445	+ 12 366	114390

Legenda:

Data se vztahují vždy k 31. 12. uvedeného roku. Počtem domů a obyvatel jsou myšleny údaje pro Plzeň jako takovou, do celkového počtu obyvatel jsou pak zařazeny okolní obce, které se staly do roku 2003 součástí města (plzeňská aglomerace).

Tabulka č. 2: Témata zápisů v knihách vzpomínek

Sestaveno na základě rozboru knih vzpomínek Luisy Pernerové-Zykmundové uvedeného ve třetí kapitole této práce. Římské číslice označují jednotlivé kapitoly, ve kterých se témata nalézají, některé kapitoly se vztahují k více tématům.

<i>Téma</i>	<i>Kapitoly</i>		
	<i>Kniha 1</i>	<i>Kniha 2</i>	<i>Kniha 3</i>
Luisiny rodiče	V, VI, XIV, XV	V, VII, VIII, X, XXXI	I, II, III
Ostatní členové rodiny a příbuzní	I, II, III, VII, VIII, IX, X, XIII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXV, XXVI, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI	I, XXVII	
Rodinná vyprávění	XI, XII, XXIII, XXXII, XXXV	III, XXVI	III
Plzeňské slavnosti a významné události	III, IV, XXIV	IX, XI, XIII, XXVI	
Proměna historické tváře města, plzeňské stavby	IV	XXI, XXIII, XXVIII, XXIX	IV
Každodenní život v Plzni a okolí	XXVI	II, V, XII, XIV, XVI, XXII, XXIX	I, II, IV
Dobová mluva	XXXIII	XV, XVIII, XX	
Luisiny zážitky z dětství		I, II, IV, VI, VII, VIII, IX, X, XIX, XXV, XXX	IV
Luisino manželství	XXVI, XXXIV	XVII, XXIV	III, IV

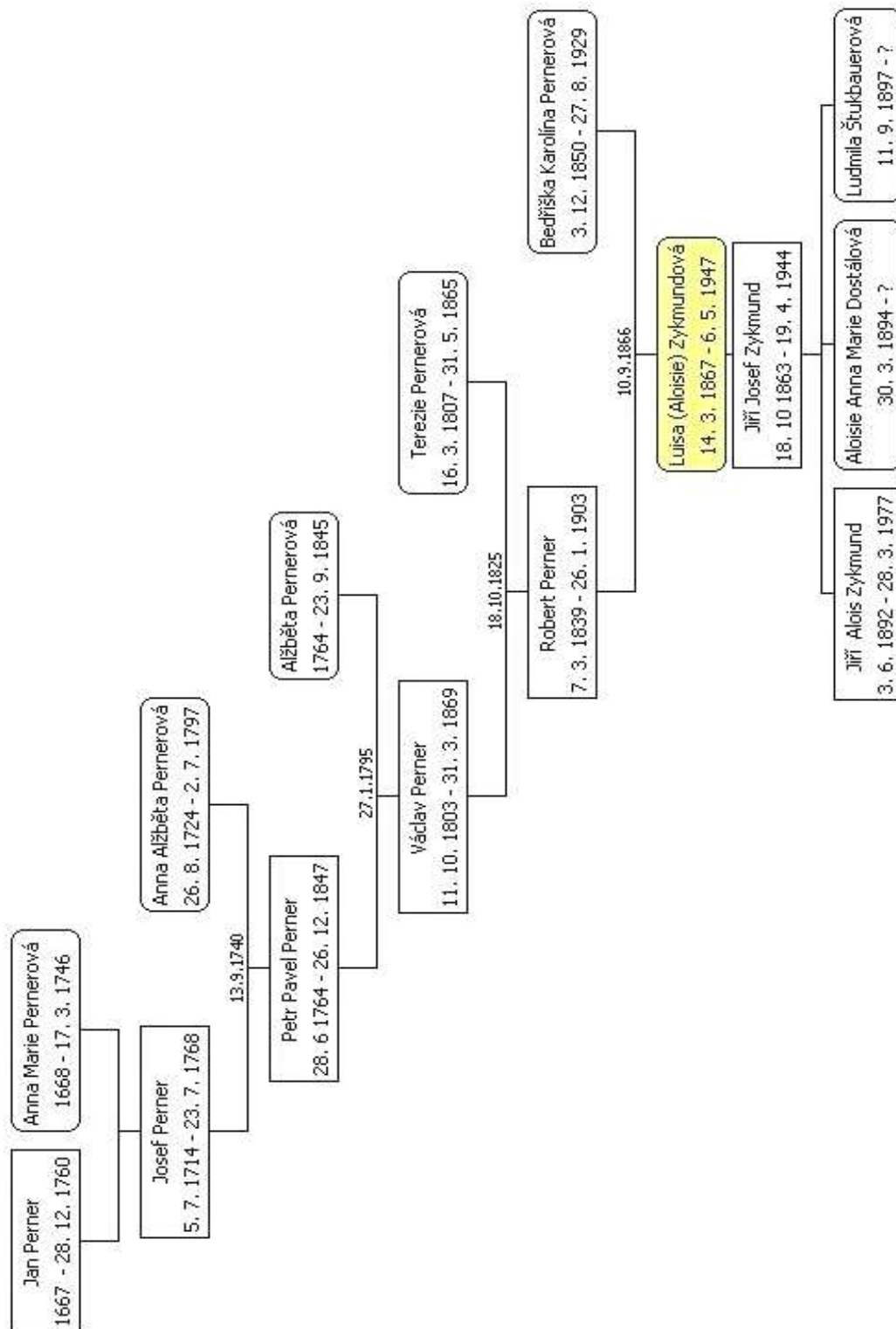
Tabulka č. 3: Majitelé zvonářské dílny Pernerů

K sestavení využit rodokmen Pernerů uložený v Rodinném fondu Pernerů a Zykmundů v Archivu města Plzně a údaje z článku HUČKA, Jan, *Zvonařské dílny rodu Pernerů* v Plzni, Z dějiny hutnictví 33, 2003, s. 99.

<i>Majitel (životopisná data)</i>	<i>Vedení zvonárny</i>
Jan Perner (1667 - 1760)	1705 - 1741
Josef Perner (1714 - 1768)	1741 - 1768
Jakub Vilém Seitz (1744 - 1793)	1768 - 1793
Petr Pavel Perner (1764 - 1847)	1793 - 1825
Václav Perner (1803 - 1869)	1825 - 1861
Robert Perner (1839 - 1903)	1861 - 1903
Jiří Zykmund (1863 - 1944)	1903 - 1941
Karel Robert Šulc (?)	1941 - 1950

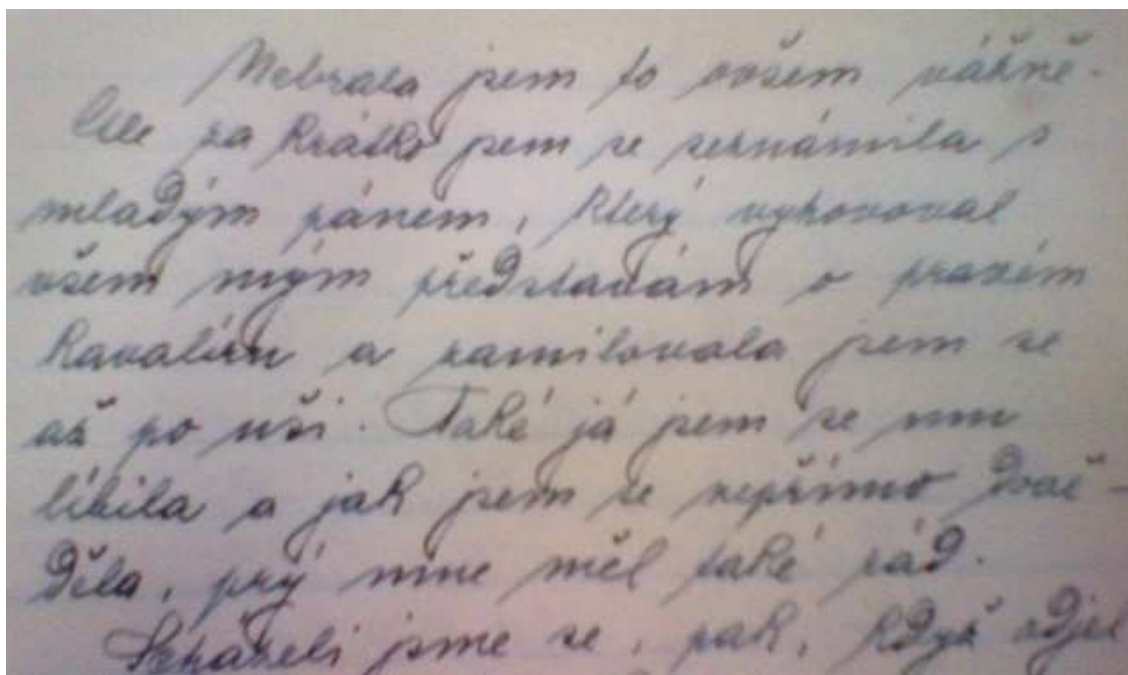
Příloha č. 3 – Rodokmen hlavní větve rodiny Perneroých

Rodokmen byl sestaven na základě informací obsažených ve fondu Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů. Graf neuvádí druhé sňatky.

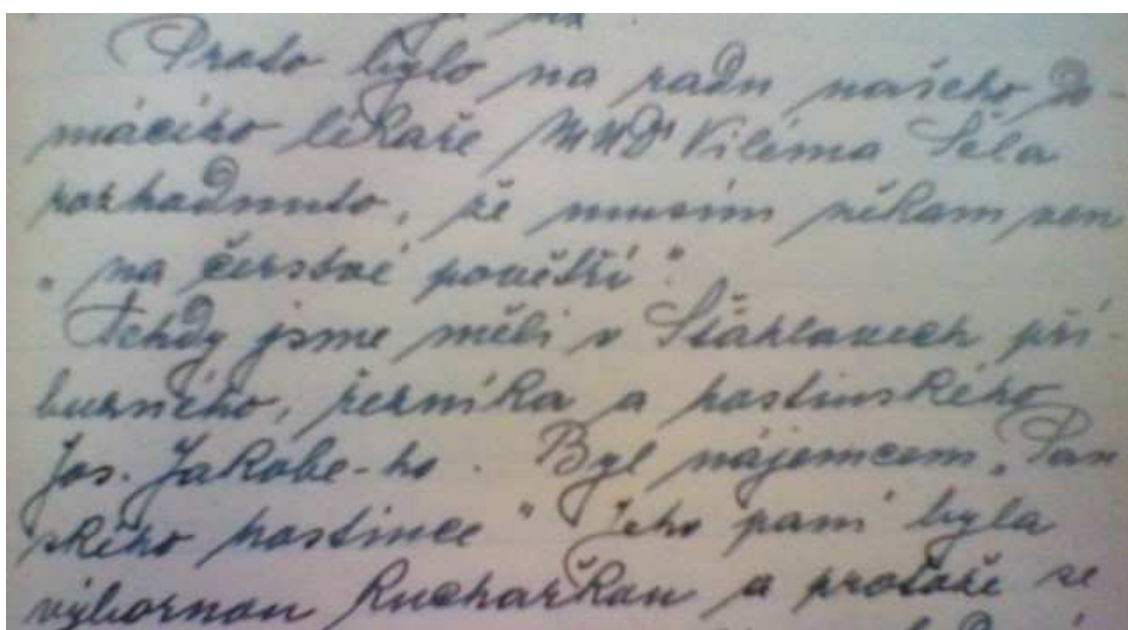


Příloha č. 4 – Ukázky písma a podoby zápisů v jednotlivých knihách

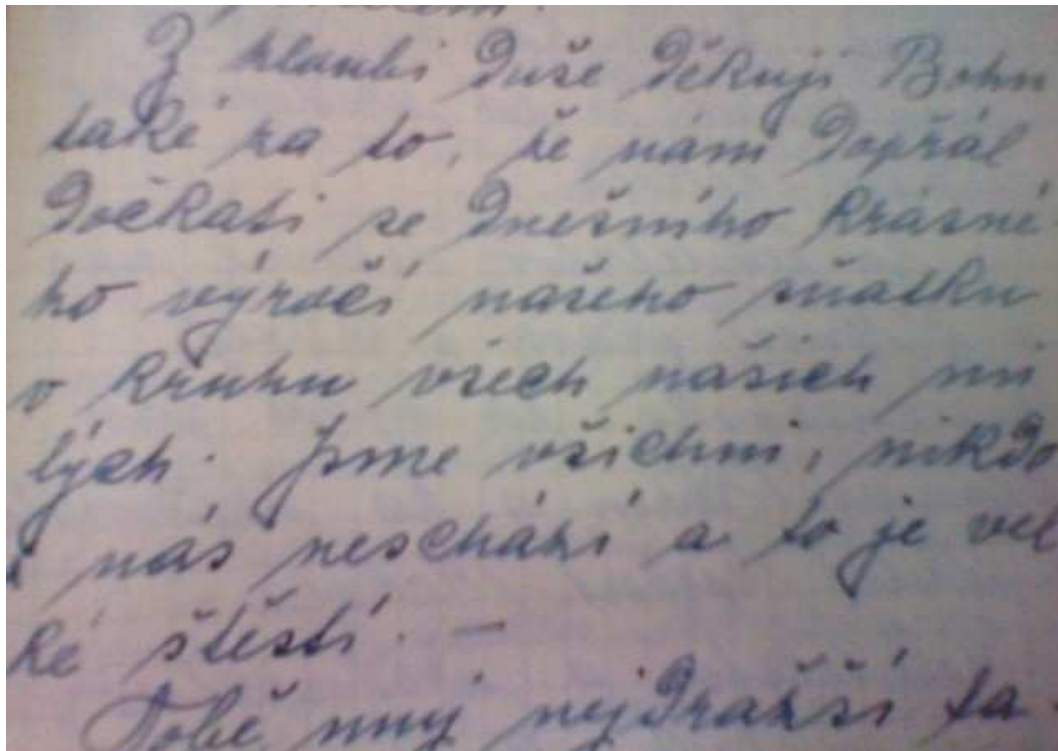
Ukázka č. 1: První kniha (vzpomínka na první lásku) – Několik kapitol z rodinné kroniky, sign. 6 f 131, fol. 55^r.



Ukázka č. 2: Druhá kniha (zápis o návštěvách letního bytu ve Štáhlavech) – Rodinné vzpomínky I, sign. 6 f 130, fol. 46^r.



Ukázka č. 3: Třetí kniha (výročí zlaté svatby Luisy Pernerové-Zykmundové a Jiřího Zykmunda) – Rodinné vzpomínky II, sign. 6 f 132, fol. 35^r.



Z lásky Duše děkuji Bohu
za to, že nám dopřál
děkati se Dnešního krásné
ho vyraší našeho malou
o Ruku všech našich mi
lých. Jme všichni, nikdy
nás neschází a to je vel
ké štěstí. —
Tobě můj nejdražší sa.

Příloha č. 5 – Fotografie pernerovského majetku

Obrázek č 1: Současná podoba domu č. p. 88 v Pražské ulici



Obrázek č. 2: Detail portálu domu č. p. 88 v Pražské ulici



Obrázek č. 3: Současná podoba kostelíku „U Ježíška“ (pohled od severu)



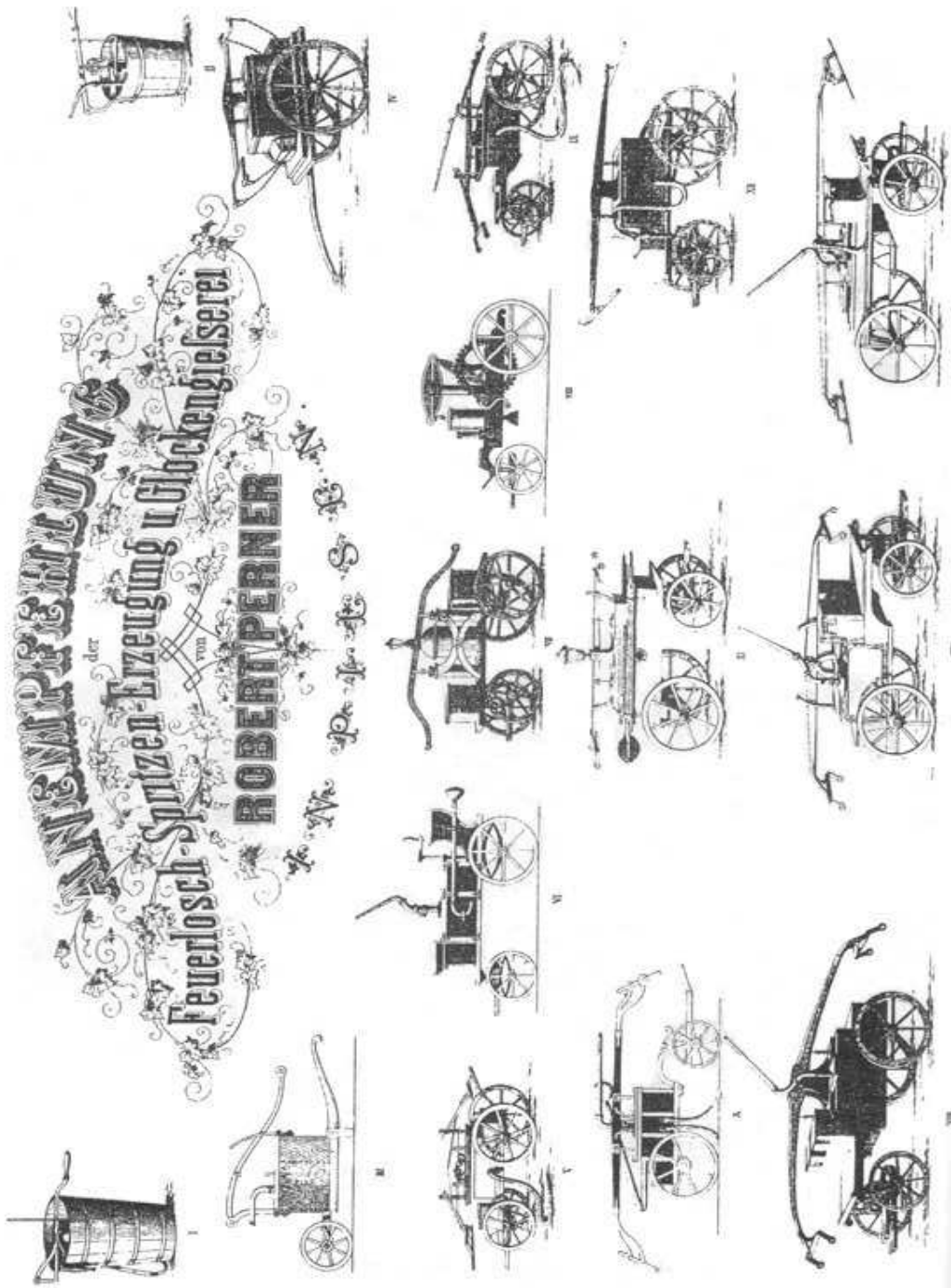
Obrázek č. 4: Současná podoba kostelíku „U Ježíška“ (pohled od jihu)



Příloha č. 6 - Fotografie výrobků ze zvonařské dílny

Obrázek č. 5: Nabídka hasičských stříkaček z katalogu pernerovské dílny

Využita reprodukce z práce HUČKA, Jan, *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, Z dějiny hutnictví 33, 2003, s.104.



Obrázek č. 6: Zvon z dílny Roberta Pernerera na dobové fotografii z fotoateliéru Hrubek
Uloženo ve fondu Rodinný archiv Pernerů a Zykmondů, Archiv města Plzně.

